

EL CATALÀ DE L'ALGUER:
UN MODEL D'ÀMBIT RESTRINGIT

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

BIBLIOTECA FILOLÒGICA, XLVIII

EL CATALÀ DE L'ALGUER:
UN MODEL D'ÀMBIT RESTRINGIT

BARCELONA

2003

Biblioteca de Catalunya. Dades CIP

El **Català** de l'Alguer : un model d'àmbit restringit. — (Biblioteca filològica ; 48)
ISBN 84-7283-716-5
I. Institut d'Estudis Catalans
II. Col·lecció: Biblioteca filològica (Institut d'Estudis Catalans) ; 48
1. Alguerès — Fonètica 2. Alguerès — Morfologia
804.99-087(450.88Alguer)

© Centre de Recursos Pedagògics Maria Montessori
© 2003, Institut d'Estudis Catalans, per a aquesta edició
Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: desembre de 2003
Tiratge: 450 exemplars

Text revisat lingüísticament per l'Oficina de Correcció i Assessorament Lingüístics de l'IEC

Compost per Víctor Igual, SL
Carrer de Còrsega, 237, baixos. 08036 Barcelona

Imprès a Altés, SL
Carrer de Cobalt, 160. 08907 L'Hospitalet de Llobregat

ISBN: 84-7283-716-5
Dipòsit Legal: B. 51975-2003

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o d'Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

A proposta de la comissió formada pels senyors Jordi Carbonell, Josep Vallverdú i Joan Veny, membres de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, aquesta Secció, en sessió plenària tinguda el dia 12 d'abril de 2002, acordà per unanimitat d'avaluar el treball *Model d'àmbit restringit de l'alguerès*, presentat pel Centre de Recursos Pedagògics Maria Montessori, de l'Alguer (Sardenya).

Així mateix, la Secció Filològica, en la sessió del dia 16 de maig de 2003, prengué l'acord de publicar el dit treball dins la col·lecció «Biblioteca Filològica», el qual, amb el títol de *El català de l'Alguer: un model d'àmbit restringit*, és editat a cura del senyor Josep Vallverdú.

TAULA

Abreviatures	9
PRESENTACIÓ	11
1. INTRODUCCIÓ	15
2. FONÈTICA	17
2.1. La pronunciació de la vocal àtona	17
2.2. La supressió o l'addició de <i>a</i> inicial	19
2.3. El dígraf palatal <i>ll</i>	19
2.4. El dígraf palatal <i>ny</i>	20
2.5. La vibrant final	20
2.6. L'addició d'una <i>t</i> final	21
2.7. La pronunciació de la <i>v</i>	21
2.8. La iodització	22
2.9. La metàtesi	22
2.10. L'accentuació	24
3. MORFOLOGIA	25
3.1. Casos de femení	25
3.2. Casos de plural	25
3.2.1. El plural en <i>-os</i>	25
3.2.2. El plural en <i>-ns</i>	25
3.2.3. El plural de l'adjectiu <i>alegr -a</i>	26
3.3. Els substantius i adjectius acabats en <i>-iu</i>	26
3.4. Suffixos diminutius	26
3.5. Canvis de gènere	27
3.6. El superlatiu absolut	27
3.7. Els articles	27

3.8.	Els demostratius	29
3.9.	Els possessius	29
3.10.	Els numerals	31
3.11.	Els indefinits	32
3.12.	Els interrogatius	33
3.13.	Els pronoms personals forts	34
3.14.	Els pronoms febles	35
3.14.1.	Els pronoms febles <i>me, te, se</i> i <i>ne</i>	35
3.14.2.	Els pronoms febles <i>nos</i> i <i>vos</i>	36
3.14.3.	Els pronoms febles <i>lo, los, la, les, li, lis / lis hi</i> i <i>hi</i>	37
3.14.4.	L'ordre en la combinació de pronoms febles	38
3.14.5.	La concordança del participi passat amb els pronoms febles	38
3.15.	Adverbis de lloc	39
3.16.	Preposicions	39
3.17.	La flexió verbal	40
3.17.1.	La desinència de la persona 1 del present d'indicatiu	40
3.17.2.	Els auxiliars	41
3.17.3.	El present d'indicatiu	43
3.17.4.	L'imperfet d'indicatiu	44
3.17.5.	El perfet d'indicatiu	44
3.17.6.	El futur	44
3.17.7.	El condicional	45
3.17.8.	El present de subjuntiu	45
3.17.9.	L'imperfet de subjuntiu	46
3.17.10.	L'imperatiu	47
3.17.11.	L'infinitiu	48
3.17.12.	El participi	48
3.17.13.	El gerundi	48
3.17.14.	Els verbs acabats en <i>-ar</i> i <i>-ir</i> amb alternança vocàlica en el radical	49
3.17.15.	Els verbs acabats en <i>-ir</i> purs	50
3.17.16.	Els verbs amb increment <i>-eig, -eg-</i> i <i>-ej-</i>	51
3.17.17.	La perífrasi d'obligació	52
4.	LÈXIC	53

ABREVIATURES

adv.	adverbi
arc.	arcaic
etc.	etcètera
f.	[substantiu] femení
fam.	[emprat] familiarment
loc. conj.	locució conjuntiva
loc. prep.	locució prepositiva
m.	[substantiu] masculí
ex.	exemple
interr.	interrogatiu
inv.	invariable
pl.	plural
pron.	pronom
v.	verb
v. pron.	verb pronominal
veg.	vegeu

PRESENTACIÓ

L'establiment dels models lingüístics constitueix una qüestió que provoca en qualsevol territori discussions apassionades, que sovint van més enllà del terreny estrictament científic. És natural, perquè els criteris amb què es poden construir són diversos i la legitimitat dóna suport a més d'una solució. Altrament, llur fixació suposa que un idioma ha arribat al seu zenit en la història lingüística, al marge dels avatars a què es podrà veure sotmès posteriorment. L'escriptura apta per a totes les funcions és el símbol més evident del caràcter nacional d'una llengua; allò que la distingeix com l'element alhora més cohesionador i diferenciador d'una comunitat respecte a les altres; consegüentment, no és estrany que els usuaris s'hi sentin directament implicats.

Hom sap que des de l'antiguitat clàssica s'ha remarcat com és d'essencial que un idioma mantingui una compacitat sense esclatxes, justament com a condició perquè sigui aglutinador inequívoc del grup social de qui és propi. Això no obstant, un sistema lingüístic no és sinó el conjunt de variants diatòpiques, diastràtiques i diafàsiques que en constitueixen la variació en la fonologia, la fonètica, la morfologia, la sintaxi i el lèxic. Els qui tenen l'encàrrec i l'autoritat de fixar-ne la normativa es troben, doncs, ineludiblement davant la necessitat de cercar les solucions pertinents que, tot respectant la diversitat, garanteixin l'homogeneïtat que el salvi de la fragmentació. Aquesta no és una tasca fàcil, especialment en aquelles llengües que es caracteritzen per una gran diversificació dialectal, en què, per tant, esdevé molt difícil l'aplicació del criteri composicional en la confecció de llurs gramàtiques preceptives.

La normativa d'una llengua pressuposa sempre una elecció, la qual no pot ésser arbitrària, sinó que s'ha de basar en principis objectius. Sabem, nogens-

menys, que sociolingüísticament no es pot prescindir del tot de factors que tenen més a veure amb el prestigi d'uns parlars que no pas amb cap justificació interna del sistema general: llur valoració depèn de la història econòmica, política i cultural de la comunitat a què pertanyen.

El català es caracteritza perquè és un idioma de variació relativament baixa, en contrast amb altres idiomes germans romànics, la qual cosa ha permès que fins i tot el registre literari, el més formal, pugui tenir en compte la pluralitat dels dialectes geogràfics. La labor de Pompeu Fabra va ésser escrupolosa en el respecte a la diversitat. I la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans ha volgut i vol ésser fidel a l'esperit que l'inspirà en la reconstrucció d'una llengua greument malmesa. La necessària unitat no té per què impedir que cadascun dels parlants s'identifiqui amb la normativa a què s'ha d'adequar, s'hi reconegui i no s'hi senti aliè.

La història ens ha estat predominantment desfavorable: un dels inconvenients més importants que ha generat ha estat el trossejament del territori nacional català; circumstància que ha fet prosperar actituds secessionistes que han trobat el suport del centralisme amenaçador. Tenim, doncs, el deure de mirar de neutralitzar tant com sigui possible aquesta realitat. La llengua n'ha d'ésser l'instrument principal.

L'obra *EL CATALÀ DE L'ALGUER: UN MODEL D'ÀMBIT RESTRINGIT*¹ respon a aquesta inquietud envers els ciutadans de l'illa de Sardenya. La Secció Filològica ha volgut avalar la proposta que li féu el Centre de Recursos Pedagògics Maria Montessori, de l'Alguer. El senyor Luca Scala n'és el principal responsable; des de la sensibilitat algueresa i amb un coneixement sòlid de la llengua, ha elaborat un model que destaca d'una manera ponderada les peculiaritats més singulars i genuïnes del dialecte en tots els nivells: el fonètic, el morfosintàctic i el lèxic. Els professors Jordi Carbonell, Josep Vallverdú i Joan Veny, tots tres membres numeraris de l'Institut d'Estudis Catalans, han format la comissió supervisora que ha afavorit científicament l'establiment de les solucions que per raons històriques, culturals i socials conformen l'estàndard d'aquest parlar illenc.

Aquesta edició en particular ha incorporat millores formals respecte al text original, com ara la numeració dels apartats i la sistematització de les taules de síntesi, i s'ha adequat als criteris tipogràfics vigents a l'Institut d'Estudis Catalans. Així mateix, s'han esmenat petites errades que s'havien esmunyit en la versió original.

La Secció Filològica contribueix, amb l'edició d'aquesta obra, a estrè-

1. Una versió primigènia d'aquest document s'inclou dins l'obra *Català de l'Alguer: criteris de llengua escrita*, editada a cura de Luca Scala i publicada enguany per Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

nyer més fortament els llaços fraternals amb els algueresos i a estendre el coneixement de llur varietat lingüística, que és, igualment que qualsevol altra, patrimoni únic i indivisible de tots els catalanoparlants.

JOAN MARTÍ I CASTELL
President de la Secció Filològica
de l'Institut d'Estudis Catalans

1. INTRODUCCIÓ

És evident que el català de l'Alguer presenta una situació molt singular respecte a la dels altres dialectes catalans. El veïnatge del sard, amb freqüents immigracions de parlants d'aquesta llengua, sobretot des del segle XVI, va provocar un intens contacte que va anar canviant al llarg dels segles elements gramaticals i lèxics de la modalitat algueresa, tot conservant, però, la seva estructura bàsicament catalana. Des del segle XVIII, el superstrat italià afegiria altres clivelles al sistema que l'allunyament geogràfic de l'antiga metròpoli i l'escolarització i precarietat mediàtica en català difícilment podien frenar.

Atesa aquesta peculiaritat, era evident que, a més del model formal de llengua d'àmbit general obert especialment al conreu literari i científic, calia establir els criteris per a la formació d'un estàndard d'àmbit restringit, respectuós amb l'ortografia i que integrés elements gramaticals i lèxics de la llengua col·loquial en un model participatiu, en el qual els catalanoparlants de l'Alguer se sentissin representats.

El model d'estàndard restringit que es proposa és pensat especialment per a l'escola i reflecteix l'experiència de diversos centres d'ensenyament; també se n'han de beneficiar publicacions locals, productes de literatura popular, etc. Comprèn un sistema gramatical i lèxic que parteix de la genuïtat entesa com a conjunt de mots i formes compartits per la resta del català, però també de mots i formes manllevats especialment al sard que, en general, duen un pòsit de segles de vida (alguns dels quals traspassats al català estàndard general, com *llumí* i *fedal*) i que el poble alguerès catalanoparlant considera part del seu patrimoni cultural. D'altra banda, el respecte absolut per la normativa ortogràfica deixa la porta oberta al fàcil accés al català estàndard general. Tanmateix, l'Institut d'Estudis Catalans creu recomanable el contacte progressiu amb la llengua general des de l'inici de l'ensenyament del parlar local fins a assolir el coneixement del català estàndard.

2. FONÈTICA

2.1. LA PRONUNCIACIÓ DE LA VOCAL ÀTONA

2.1.1. La *a* i la *e* gràfiques en posició àtona generalment es pronuncien [a]: *àngel, Caterina, decuit, demà, despit, embut, en* (preposició), *encara, escombra, Esteve, les* (article i pronom), *mare, me* ('em'), *meitat, menester, mes* (possessiu feble), *mesura, ne* ('en', pronom), *pare, Pere, pessic, resposta, se* ('es'), *ses* (possessiu feble), *sostre, te* ('et'), *tes* (possessiu feble), *Teresa, teulada, veí, perhom*.

En molts casos, la *e* àtona es pronuncia [i]: *astròleg, atrevir, besaio -a* ('besavi -àvia'), *Cecília, cerimònia, decidir, defendre, dependre, despedir* ('acomiar'), *edat, estiu, Felip, fregir, llegir, menor, misericòrdia, pensió, protegir, reduir, reflectir, repetir, reunió, seguir, seminari, tenyir, vestimenta, vestir, xemenera* ('xemeneia').

En algunes paraules, segons els parlants, la *e* àtona es pot pronunciar [a] o [i]: *denúncia, destruir, mentir, permís, rebre, respecte, revolució*.

Es dona també el cas, sobretot en cultismes, en mots derivats d'un primitiu amb *e* tònica, en paraules compostes o també modernes arribades a través de l'italià, de manteniment del so de *e* àtona obert [ɛ] o tancat [e]: *benefici, calendari, creació* (però també pronunciat amb [i], per influència de *criar*), *debades, eliminació, endemà, endedemà i sendedemà* ('sendemà'), *gentil, general, feesa* (de l'adjectiu *feo -a*, 'lleig'), *gentalla* (de *gent*), *higiene, hipòtesi, iglésieta* (de l'arcaisme *iglésia*, 'església'), la *Magdaleneta* (illa del golf de l'Alguer i nom del bastió principal de la marina), *mataresia* ('entremaliadura', de l'adjectiu *matareso -a*, 'entremaliat -ada'), *però, primerenc* (de *primer*), *quefer, setanta, televisió, teòric, universitat, veritable i veritat* (de *ver*).

2.1.2. En els casos del diftong *ei* àton, habitualment no es pronuncia la *e*, però cal mantenir escrit el dígraf: *creixir* ('créixer', i no **crìxir*), *eixir* (i no **ixir*), *freixura* (i no **frixura*), *lleixiu* (i no **llixiu*), *reseixir* ('reeixir', i no **resixir*), *seixanta* (i no **sixanta* o **xixanta*), *teixir* (i no **tixir*). La *e* de *lleuger -a* i de *Lleonard* tampoc no sona col·loquialment (**lluger -a*, **Llonard*).

Pel que fa a la flexió verbal, la *e* no es pronuncia en els casos següents, però això no afecta la grafia:

a) En la persona 6 del present d'indicatiu dels verbs que acaben en *-ure*: *cauen* (i no **caun*), *beuen* (i no **beun*), *mouen* (i no **moun*), *riuén* (i no **riun*);

b) En la persona 5 de l'imperfet d'indicatiu de tots els verbs: *cantàveu* (i no **cantavu*), *teníveu* o *teníeu* (i no **tenivu* o **teniu*), *pareixéveu* ('pareixíeu', i no **paraixevu*), *féveu* ('fèieu', i no **fevu*), *coiéveu* ('coíeu', i no **coievu*), *obríveu* o *obríeu* (i no **obrivu* o **obriu*), *sentíveu* o *sentíeu* (i no **sentivu* o **sentiu*);

c) En la persona 5 del condicional de tots els verbs: *cantaríveu* o *cantaríeu* (i no **cantarivu* o **cantariu*), *tengueríveu* o *tengueríeu* ('tindríeu', i no **tenguerivu* o **tengueriu*), *pareixeríveu* o *pareixeríeu* (i no **pareixerivu* o **pareixeriu*), *faríveu* o *faríeu* (i no **farivu* o **fariu*), *cogueríveu*, *cogueríeu*, *couríveu* o *couríeu* (i no **coguerivu*, **cogueriu*, **courivu* o **couriu*).

2.1.3. La *o* àtona es neutralitza en [u]: *bolet*, *botiga*, *carro*, *color*, *companyia*, *cosí*, *dolor*, *ferro*, *fondo* ('fons'), *ganxo*, *Joan*, *Josep*, *lo* ('el', article i pronom), *los* ('els', article i pronom), *local*, *manco* ('menys'), *molí*, *mon* (possessiu feble), *mos* (possessiu feble), *mos* ('ens'), *moviment*, *Nàpols*, *oliva*, *poal*, *posar*, *Torí*, *tos* (possessiu feble), *trobar*, *vos* ('us').

També hi ha casos, sobretot cultismes, paraules modernes arribades a través de l'italià, on la *o* manté el seu so: *collaborar*, *col·lega*, *foto*, *homologar*, *moto*, *noranta*, *normal*, *oral* (però *oració* es pronuncia amb [u]), *poesia*, *botànica*, *nostàlgic*.

Les paraules *hospital*, *moment* i *obscur* es pronuncien, respectivament, [as'pi'tal], [ma'mentu] i [as'kur], cosa que no ha de transcendir a la llengua escrita.

2.1.4. Se sol pronunciar [l] la *i* de *aigua* i derivats (*aiguada*, *aigüer*, *aigüeta*) i de les formes verbals de *caure*:

- *caic* (persona 1 del present d'indicatiu);
- *caigui*, *caiguís*, *caigui*, *caiguem*, *caigüeu*, *caiguin* (present de subjuntiu);
- *caiguessi* ('caigués'), *caiguessis*, *caiguessi* ('caigués'), *caiguéssim*, *caiguéssiu*, *caiguessin* (pretèrit imperfect de subjuntiu);
- *caigui* (persona 3 de l'imperatiu);
- *caigut*, *caiguda*, *caiguts*, *caigudes* (participi).

Això no ha d'afectar-ne la grafia (*aigua*, i no **algua*; *caic*, i no **calc*; *caigui*, i no **calgui*; *caiguessis*, i no **calguessis*; *caigut*, i no **calgut*).

S'ha d'escriure sempre la *i* de les paraules *audiència* (i no **udència*), *diu-menge* (i no **dumenge*), *importància* (i no **importança*), *medicina* (i no **medicina*), *paciència* (i no **pacència*) i *presència* (i no **presença*).

Quasi totes les paraules que comencen amb *his-*, *im-*, *in-* en alguerès es pronuncien amb el so [a] inicial, cosa que, però, no s'ha de representar gràficament: *història* (i no **estòria*), *imaginar* (i no **emaginar*), *impedir* (i no **empidir*), *important* (i no **emportant*), *impossible* (i no **empossible*), *innocent* (i no **enno-cent*), *inserir* (i no **ensirir*), *inspirar* (i no **espirar*), *instruir* (i no **estruir*), *instrument* (i no **estruiment*), *interessant* (i no **enteressant*), *inútil* (i no **enútil*).

2.2. LA SUPRESSIÓ O L'ADDICIÓ DE A INICIAL

En algunes paraules que comencen per *a-*, es perd aquest so en el llenguatge parlat, però això no ha de constar en la llengua escrita: *abella*, *agulla*, *amenança*, *ametla*, *anell* (fins i tot amb canvi de gènere: **la nell*), *aranya*, *audiència*, *avantatge*, *avellana*.

Igualment, hi ha casos en què s'afegeix una *a* inicial i que no ha de constar en la llengua escrita: *⟨a⟩citar*, *⟨a⟩copiar*, *⟨a⟩jurar*, *⟨a⟩lanxa* ('llanxa'), *⟨a⟩lligar*, *⟨a⟩mostrar*, *⟨a⟩preparar*, *⟨ar⟩record* i *⟨ar⟩recordar*, *⟨ar⟩reposar*, *⟨ar⟩restar*, *⟨ar⟩retirar*, *⟨ar⟩robar*, *⟨ar⟩rosegar*, *⟨a⟩sistamar*, *⟨as⟩suerar* ('suar'), *⟨a⟩turmentar*.

Les formes *clarir*, *consellar*, *favorir*, *margant* ('amarg'), *pedaçar*, *secar*, *senyalar*, *viciar*, molt arrelades a la realitat algueresa, corresponen a les més generals *aclarir*, *aconsellar*, *afavorir*, *amargant*, *apedaçar*, *assecar*, *assenyalar*, *aviciar*.

Arrés canvia en la forma *res*, usada darrere la preposició *de* o darrere paraules acabades en [a]: *de res* (i no **d'arrés*), *no fa res* (i no **no fa arrés*), *no volem portar res* (i no **no volem portar arrés*), *sense diure* ('dir') *res* (i no **sense diure arrés*).

2.3. EL DÍGRAF PALATAL LL

L'alguerès coneix, des de fa decennis, el fenomen de la despalatalització del dígraf *ll* en posició final. De fet, el dígraf *ll* final o seguit de *s* es pronuncia simplement [l]: *ball/balls*, *bell/bells*, *bull/bulls*, *cabell/cabells*, *cavall/cavalls*, *fill/fills*, *full/fulls*, *genoll/genolls*, *mirall/miralls*, *perill/perills*, *tall/talls*, *ull/ulls*.

Això no ha de transcendir a la llengua escrita, ja que aquest fenomen no

afecta els derivats de les paraules acabades en *-ll* (per ex., els femenins o els plurals dels adjectius i els verbs, adjectius i substantius derivats), on es recupera regularment el so palatal [ʎ]: *ballar, bella, bullir, cabellera, cavaller, fillol, fullet, engenollar* ('agenollar-se'), *mirallet, perillós, tallar, ullada*.

El so palatal també reapareix en molts casos quan darrere *ll* final hi ha una paraula que comença en vocal: *bell animal, aquell home*.

Les paraules *enlloc* i *llenya* se solen pronunciar modernament [a'ɲək] i [ˈɲeɲa].

2.4. EL DíGRAF PALATAL NY

Igualment com passa amb el dígraf *ll* final, també el dígraf *ny* en posició final o seguit de *s* s'ha despalatalitzat des de fa decennis, i s'ha passat a pronunciar simplement [n]: ⟨*jo*⟩ *acompany* ('acompanyo'), *any/anys, bany/banys, codony/codonys, dany/danys, engany/enganys, enguany, juny, ⟨jo⟩ muny* ('munyo'), *Oristany*.

I, igualment com en els casos precedents, el so palatal reapareix en les paraules derivades de les acabades en *-ny*: *acompanyar, anyada, banyar, endanyat, enganyar, munyir*.

2.5. LA VIBRANT FINAL

2.5.1. La *r* final és muda:

a) en l'infinitiu de tots els verbs de les conjugacions I i III: *anar, cantar, posar, obrir, patir, sentir*;

b) en l'infinitiu present dels pocs verbs acabats en *-er* tònic: *desfer, fer, haver, poguer* ('poder'), *refer, saber, volguer* ('voler');

c) en els adjectius i els noms acabats en *-dor*: *dormidor, jugador, pescador, plorador, Salvador, servidor, tapador*;

d) en paraules com *l'Alguer, carrer, color, dolor, febrer, gener, major, matiner* ('matiner'), *menester, monestir, muller, olivar, olor, paper, per* (preposició), *pitjor, plaier* ('plaer'), *presoner, primer, sabor, tinter*.

2.5.2. La *r* final es pronuncia:

a) en l'infinitiu dels pocs verbs acabats en *-er* àton: *conèixer, ésser, merèixer, nàixer, parèixer, reconèixer*;

b) en totes les persones 1 del present d'indicatiu dels verbs acabats en *-rar* i *-rir* purs: *amar* ('amaro', de *amarar*), *esper* ('espero', de *esperar*), *gir* ('giro', de *girar*), *mir* ('miro', de *mirar*), *mor* ('moro', de *morir*), *respir* ('res-

piro', de *respirar*); olor ('oloro', de *olorar*, enfront del substantiu *olor*, on no es pronuncia la *r* final);

c) en tots els monosíl·labs, tret de *per* i *fer* (veg. l'apartat 2.5.1): *bar, car, clar, cor, dur, flor, mar, or, plor, por, pur, rar, sor* ('suor'), *tir, ver*;

d) en paraules com *ahir, Càller* (capital de Sardenya), *cavaller, doctor, enter, honor, licor, motor, mentider, millor, Ocier* (poble del nord de Sardenya), *pastor, pintor, pitxer, professor, segur, Sàsser* (capital de la província), *senyor, valor*;

e) en la preposició *per* es pronuncia molt tènuement la *r* només en els casos de *per a tu, per a mi* (veg. l'apartat 3.16).

2.5.3. En algunes paraules se sol afegir, en la pronúncia, una *r*, cosa que no ha de constar en la llengua escrita: *claueta* (i no **claueta*), *creueta* (i no **creueta*), *Eloi* (i no **Elori*), *paella* (i no **parella*), *palauet* (i no **palauet*), *remei* (i no **remeri*) i *remeiar* (i no **remeriar*).

Les paraules *arbre* i *marbre* se solen pronunciar sense la *r* (**abre, *mabre*), que, però, ha de constar escrita.

També els verbs *prendre* i derivats solen emmudir la *r*, com en mallorquí: *aprendre* (i no **aprende*), *comprendre* (i no **comprende*), *sorprendre* (i no **sorprende*).

2.6. L'ADDICIÓ D'UNA T FINAL

Algunes paraules afegeixen una *t* al final, cosa que no ha de constar en la llengua escrita: *a lluny* ('lluny', i no **a llunyt*), *geni* (i no **gènit*), *gremi* (i no **grèmit*), *on* (i no **ont*), *premi* (i no **prèmit*), *quan* (i no **quant*, en el sentit de 'quan'), *Carme* (i no **Càrment*), *Mercè* (i no **Mercet* o **Merced*), dit de les respectives esglésies i carrers, *morte⟨r⟩* (i no **morte⟨r⟩t*).

2.7. LA PRONUNCIACIÓ DE LA V

L'alguerès distingeix clarament els sons [b] i [v], de manera que no hi ha confusió, per exemple, entre *beure* i *veure*, que sonen de manera diferent.

Són excepcions el verb *canviar*, pronunciat sempre [kambi'a], i el substantiu *vòmit*.

A més, l'alguerès té la pronúncia [f] de la *v* final a la persona 1 del present d'indicatiu dels verbs acabats en *-var* i *-vir*: *atriv* ('atreveixo', de *atrevir*), *conseru⟨ar⟩*, *destrav⟨ar⟩*, *escriu* ('escric', de *escriure/escrivir*), *excav⟨ar⟩*, *llev⟨ar⟩*, *mentov⟨ar⟩* ('esmento', de *mentovar*, 'esmentar'), *observ⟨ar⟩*, *prov⟨ar⟩*, *reciv⟨ir⟩* ('rebo'), *salv⟨ar⟩*, *trav⟨ar⟩*, *viv* ('visc', de *viure/vivir*).

2.8. LA IODITZACIÓ

L'alguerès, actualment, en coneix un únic cas: el topònim *Vallverd* (ermi-
ta que hi ha a set quilòmetres de la ciutat), pronunciat [vaj'velt].

2.9. LA METÀTESI

En alguerès hi ha molts casos de metàtesi, sobretot en presència de la *r*. Això, òbviament, no ha de transcendir a la llengua escrita, tret dels casos de *ària* ('aire') —veg. l'apartat 3.5— i de *cardenera* ('cadenera').

La taula 1 recull una mostra representativa dels casos afectats sistemàtica-
ment per metàtesi.

TAULA 1
Llista de mots afectats sistemàticament per metàtesi

<i>Forma correcta</i>	<i>Forma incorrecta per metàtesi</i>
<i>boira</i>	<i>bòria</i>
<i>buidar</i>	<i>budiar</i>
<i>cabra</i> (i derivats)	<i>craba, crabit</i> , etc.
<i>cirurgia</i>	<i>surigià</i> (arc.)
<i>ciutat</i>	<i>suiat</i>
<i>cogombre</i>	<i>cogrombe</i>
<i>cuidado</i> ('pressa')	<i>cudiado</i>
<i>desbuidar</i> ('buidar completament')	<i>desbudiar</i>
<i>destral</i>	<i>drestal</i> o <i>restal</i>
<i>a dintre</i>	<i>a drinte</i> o <i>arrinte</i>
<i>doctrina</i> ('catecisme')	<i>droctina</i> o <i>rotina</i>
<i>dormir</i>	<i>dromir</i> o <i>romir</i>
<i>endormiscar</i>	<i>endromiscar</i> o <i>arromiscar</i>
<i>esfondrar</i>	<i>esfrondar</i>
<i>estornell</i>	<i>estronell</i>
<i>febrer</i>	<i>freber</i>
<i>febrós</i>	<i>frebós</i>
<i>formatge</i>	<i>fromatju</i>
<i>forment</i>	<i>froment</i>
<i>formígota</i> ('formiga')	<i>fromígota</i>
<i>graduat</i>	<i>graudat</i>
<i>palmarju</i> ('palmer, persona que treballa les palmes')	<i>plamarju</i>
<i>patró</i> ('amo de barques')	<i>prató</i>

TAULA 1 (Continuació)
Llista de mots afectats sistemàticament per metàtesi

<i>Forma correcta</i>	<i>Forma incorrecta per metàtesi</i>
<i>pebre</i>	<i>prebe</i>
<i>perfum</i> (i derivats)	<i>prefum, prefumar, etc.</i>
<i>poagra</i> (en l'expressió <i>Ésser amb les poagres</i> , 'caminar lentament com qui té una malaltia als peus')	<i>proaga</i>
<i>pobre -a</i> (i derivats)	<i>probe, emprobir, etc.</i>
<i>processó</i>	<i>porcessó</i>
<i>pulmoni</i> ('pulmó')	<i>plumoni</i> (amb rotacisme de la <i>l</i>)
<i>tempre</i> (en l'expressió <i>Són de tot un ventre, no són de tot un temple</i> , 'quan dos germans tenen un tarannà molt diferent')	<i>trempe</i>
<i>tendre</i> ('tenir') i derivats com <i>mantendre</i> ('mantenir'), <i>sostendre</i> ('sostenir'), etc.	<i>trende, mantrende, sostrende, etc.</i>
<i>tendre -a</i>	<i>trende -a</i>
<i>turmell</i>	<i>trunell</i>
<i>turment</i> (i derivats)	<i>trument, trumentar, etc.</i>
<i>ufàbrica</i> ('alfàbrega')	<i>ufràbrica</i>
<i>xicoira</i>	<i>xicòria</i>

Les paraules reproduïdes en la taula 2 poden ser afectades per la metàtesi, fet que s'ha d'evitar.

TAULA 2
Llista de mots que poden ser afectats per metàtesi

<i>Forma correcta</i>	<i>Forma incorrecta per metàtesi</i>
<i>castrar</i>	<i>crastar</i>
<i>catedral</i>	<i>catredal</i>
<i>fabricar</i>	<i>frabicar</i>
<i>frailarju</i> ('manyà')	<i>fraliarju</i>
<i>Gabriel</i>	<i>Grabiel</i>
<i>lladre</i>	<i>ralle</i>
<i>ocasió</i>	<i>causió</i>
<i>publicar</i>	<i>plubicar</i> (amb rotacisme de la <i>l</i>)
<i>purgatori</i>	<i>prugatori</i>

2.10. L'ACCENTUACIÓ

2.10.1. L'alguerès pronuncia amb *e* tancada ([e]) alguns casos en què aquesta vocal s'escriu amb accent greu (è):

a) tots els gentilicis: *alguerès* (i no **alguerés*), *francès* (i no **francés*), *japonès* (i no **japonés*), *sasserès* (i no **sasserés*);

b) els infinitius *conèixer* (i no **conéixer*), *merèixer* (i no **meréixer*), *parèixer* (i no **paréixer*), *reconèixer* (i no **reconéixer*);

c) tots els participis en -ès: *comprès* (i no **comprés*), *entès* (i no **entés*), *sorprès* (i no **sorprés*);

d) les persones 3 del present d'indicatiu següents: *aprèn* (i no **apren*), *comprèn* (i no **compren*), *defèn* (i no **defen*), *depèn* (i no **depen*), *sorprèn* (i no **soprèn*) i *suspèn* (i no **suspén*);

e) paraules com *cèrcol* (i no **cércol*), *Mercè* (i no **Mercé* o **Mercet*), *sèu* ('oli', 'greix', i no **séu*), *perquè* i *per què* (i no **perquè*), *què* (i no **qué*), *sintètic* (i no **sintétic*), *tèbia/tèbies* (adjectiu femení, i no **tébia* i **tébies*), *tènic* (i no **ténic*), *vostè* (i no **vosté*).

S'ha accentuat, seguint la fonètica pròpia de l'alguerès, la persona 1 del present d'indicatiu d'alguns verbs com *confés* ('confesso', de *confessar*), *estrén* ('estreno', de *estrenar*), *ordèn* ('ordeno', de *ordenar*).

2.10.2. Quant a la *o*, noteu *estómac* (i no **estòmac*) i *lògic* (i no **lógic*).

Partint de la fonètica pròpia de l'alguerès, s'ha accentuat la persona 1 del present d'indicatiu d'alguns verbs com *cabós* ('cabusso', de *cabussar*), *destròs* ('destrosso', de *destrossar*), *emburrós* ('embusso', de *emburrossar*, 'embussar'), *esposòs* ('esposo', de *esposar*), *repòs* ('reposito', de *reposar*).

3. MORFOLOGIA

3.1. CASOS DE FEMENÍ

Alguns adjectius com *capaç*, *difícil*, *divertent* ('divertit -ida'), *fàcil*, *important*, *pesant*, *present*, *pudent*, *útil*, solen tenir, col·loquialment, també el femení: **capaç*, **divertenta -es*, **fàcil* -es, **importanta -es*, **pesanta -es*, **pudenta -es*, **presenta -es*, **útil* -es.

Això, però, no ha de transcendir a la llengua escrita: *una persona capaç* (i no **capaç*); *situacions difícils* (i no **difíciles*); *Aquestes són coses útils* (i no **útils*).

3.2. CASOS DE PLURAL

3.2.1. EL PLURAL EN -os

Els adjectius i els substantius masculins que en singular acaben en *-sc*, *-st*, *-xt*, *-ig* (palatal), formen el plural afegint *-os* (amb les adaptacions ortogràfiques pertinents): *bosc/bosc***os**, *just/just***os**, *mixt/mixt***os**, *desig/desig***os**.

El plural del substantiu *nas* és *nas***os** ('nassos').

3.2.2. EL PLURAL EN -ns

En alguerès, el plural dels mots plans acaba en *-ns* únicament en el mot *hòmens*; el de *jove* és *joves* (i no **jóvens*), *cove* dóna *coves* (i no **còvens*).

També acaba en *-ns*, per analogia amb *pa/pans*, el plural dels monosíl·labs *ju* ('jou') / *juns* ('jous'), *nu/nuns* ('nus', però els femenins són regulars: *nua* i

nues) i *cru/crunds* ('crus', però els femenins són regulars: *crua* i *crues*). *Nuns* ('nusos') és també el plural del substantiu *nu* ('nus').

S'ha d'evitar la confusió entre els plurals de mots aguts acabats en vocal, com *presó* / *presons* (i no **presors*), *carreró* / *carrerons* (i no **carrerors*), *matí* / *maitins* ('matins', i no **maitirs*), *mitjà* / *mitjans* (i no **mitjars*), *cafè* / *cafès* (i no **cafers*), i altres d'acabats en *r* muda, com *llavor* / *llavors* (i no **llavons*).

3.2.3. EL PLURAL DE L'ADJECTIU *alegr -a*

L'adjectiu *alegr -a* ('alegre', pronunciat [a'lekr] i [a'legra], respectivament) fa el plural *alegrs -es* ('alegres'), però la forma masculina plural es pronuncia [a'lets].

3.3. ELS SUBSTANTIUS I ADJECTIUS ACABATS EN *-IU*

L'alguerès actual coneix molt pocs substantius i cap adjectiu polisíl·labs acabats en *-iu*: *àmpriu* o *empriu* ('ús'), *caliu*, *captiu* (fossilitzat en l'expressió *Fer l'anada del captiu, que se'n va l'hivern i ve l'estiu*, 'anar-se'n i tornar exageradament tard'), *compariu* i *comariu* ('qualitat de compares, de comares', 'conjunt de compares, comares'), *desviu* ('desocupació', 'atur'), *escassiu* ('escassetat'), *estiu*, *pastoriu* ('conjunt de pastors'), *senyoriu* ('conjunt de gent noble, senyora', 'noblesa' i també 'qualitat de gent senyora').

Per tant, s'han adoptat de manera sistemàtica els corresponents mots de l'estàndard en casos en què l'alguerès fa servir italianismes adaptats fonèticament: *actiu -iva* (i no **activu -iva*), *adjectiu* (i no **adjectivu*), *indicatiu* (i no **indicativu*), *motiu* (i no **motiviu*), *relatiu -iva* (i no **relativu -iva*), *repetitiu -iva* (i no **ripetitivu -iva*), *substantiu* (i no **substantivu*).

3.4. SUFIXOS DIMINUTIUS

L'alguerès usa sufixos diminutius com *-utxo -utxa*: *cavallutxo* ('cavallet'), *llitutxo* ('llitet'), *momentutxo* ('momentet'), *petitutxo* ('petitet'), *cambutxa* ('cameta', de *camba*, 'cama'), i a vegades el sufix diminutiu *-edu -eda*: *porquedu* ('porquet'), *micareda* ('miqueta').

El mot *rasor* ('ganivet'), que és un arcaisme, té un diminutiu irregular: *rasonet*.

3.5. CANVIS DE GÈNERE

Hi ha alguns mots algueresos que tenen el gènere diferent respecte de la normativa: *l'ària* (en el sentit d'aire', per influència de l'italià, com ara en la dita *Ària neta no té por de trons*), *l'auto*, *la corrent*, *la dolor*, *la fel*, *la front*, *l'origen* (pronunciat amb la e àtona [i]), *la sabor*, *la tigre*.

Color i *olor* poden ser de gènere masculí o femení: *bell color*, *color fea* ('lletja'); *olor bo*, *olor mala*.

Finalment, s'ha d'evitar l'ús escrit de l'expressió col·loquial **aqueixa maití* ('aquest matí'), ja que *maití* ('matí') és sempre masculí, i per tant, cal emprar sempre *aqueix* (o *aquest*) *maití*.

3.6. EL SUPERLATIU ABSOLUT

El superlatiu absolut es pot formar amb la forma *assai* davant del positiu: *assai blanc* ('molt blanc'); repetint el positiu: *enmig enmig*, *fi fi*, *lego lego* ('molt aviat'), *maití maití* ('molt de matí', amb valor adverbial), *moll moll*, o amb la forma *gran* seguida del positiu: *gran assustat -ada* ('espantadíssim -a'), *gran intel·ligent* ('intel·ligentíssim -a').

3.7. ELS ARTICLES

3.7.1. Tal com s'indica en la taula 3, l'alguerès coneix, com el català nord-occidental, una mena de doble paradigma d'article definit: *lo*, *l'*, *los* —amb les variants contextuals *el*, *els*—, per al masculí, i *la*, *les*, per al femení: ***lo* pare**, ***l'oli***, ***los* pares**, ***la* mare**, ***les* mares**.

TAULA 3
Flexió de l'article definit

Gènere	Nombre	
	Singular	Plural
Masculí	<i>lo, el, l</i>	<i>los, els</i>
Femení	<i>la, l</i>	<i>les</i>

De fet, *el*, *els* no són sinó la forma ortogràfica moderna de les formes *lo*, *los*, amb pèrdua de la vocal *o* en recolzar-se l'article en una vocal final de la paraula anterior. Per tant, no es poden trobar mai a principi de frase sinó només darrere una paraula acabada en vocal o *r* muda: *lo pare i el fill* (i no **lo pare i'l fill*), *talla-te els cabells* (i no **talla-te'ls cabells*), *comprar el pa* (i no **comprar'l pa*), *obrir els ulls* (i no **obrir'ls ulls*).

També s'utilitza la forma reforçada darrere la preposició *amb*, perquè aquesta, en alguerès, pren una [a] paragògica ([*'ama*]) que no s'escriu: *amb el cap* (i no **amb a'l cap*), *amb els companyons* (i no **amb a'ls companyons*, 'company's' o 'amics'), *amb el temps* (i no **amb a'l temps*).

Pel que fa al femení singular, tal com passa amb el català en general, el llenguatge col·loquial quasi sempre elideix la *a* davant de paraules que comencen en *hi-*, *hu-*, *i-* i *u-* àtones, cosa que, d'acord amb la normativa, no s'ha de reflectir en la llengua escrita: *la hipoteca* (i no **l'hipoteca*), *la idea* (i no **l'i-idea*), *la humanitat* (i no **l'humanitat*), *la unió* (i no **l'unió*).

3.7.2. Quant a les formes de l'article indefinit, recollides en la taula 4, el femení singular, tal com passava en l'article definit, elideix la *a* quan va seguit de qualsevol paraula començada en vocal o *h-*: *una altra* (i no **un'altra*), *una era* (i no **un'era*), *una hora* (i no **un'hora*), *una iniciativa* (i no **un'iniciativa*), *una obra* (i no **un'obra*), *una última* (i no **un'última*).

TAULA 4
Flexió de l'article indefinit

Gènere	Nombre	
	Singular	Plural
Masculí	<i>un</i>	<i>uns</i>
Femení	<i>una</i>	<i>unes</i>

3.7.3. L'alguerès no té l'article personal (*en*, *n'*, *na*, *n'*), però s'usen els sardismes *xu* (masculí) i *xa* (femení) davant del nom de persones que es tracten de *vostè*. No es tracta pròpiament d'articles personals, ja que deriven del sard *tsiu* o *tiu* ('oncle') i *tsia* o *tia* ('tia'). En alguns usos socialment ben definits substitueixen *senyor -a* i indiquen una mena de respectuosa familiaritat.

3.8. ELS DEMOSTRATIUS

Són pròpies de l'alguerès les formes dels demostratius que figuren en la taula 5.

TAULA 5
Flexió dels demostratius

<i>Demostratius</i>	<i>Gènere</i>	<i>Nombre</i>	
		<i>Singular</i>	<i>Plural</i>
De 1r grau	Masculí	<i>aquest, aqueix</i>	<i>aquestos</i>
	Femení	<i>aquesta</i>	<i>aquestes</i>
	Neutre	<i>això</i>	
De 2n grau	Masculí	<i>aqueix</i>	<i>aqueixos</i>
	Femení	<i>aqueixa</i>	<i>aqueixes</i>
	Neutre	<i>això</i>	
De 3r grau	Masculí	<i>aquell</i>	<i>aquellos</i>
	Femení	<i>aquella</i>	<i>aquelles</i>
	Neutre	<i>allò</i>	

La consuetud d'ús ha afavorit la quasi total desaparició de les formes de *aquest*, cosa que no s'ha de reflectir necessàriament en la llengua escrita. Per tant, hom pot usar tant les formes *aquest* com *aqueix*, això sí, sense distinció.

Pel que fa al pronom neutre, l'alguerès coneix, com d'altres parlars catalans, només la forma *això* (oposada a *allò*).

L'expressió *esta nit* s'escriu separada i no junta (**estanit*).

3.9. ELS POSSESSIUS

3.9.1. Les formes dels possessius forts són les que s'indiquen en la taula 6.

TAULA 6
Flexió dels possessius forts

Persona	Nombre de posseïdors	Gènere	Nombre	
			Singular	Plural
Primera	Un posseïdor	Masculí	<i>meu</i>	<i>meus</i>
		Femení	<i>mia</i>	<i>mies</i>
	Diversos posseïdors	Masculí	<i>nostro</i>	<i>nostros</i>
		Femení	<i>nostra</i>	<i>nostres</i>
Segona	Un posseïdor	Masculí	<i>tou</i>	<i>tous</i>
		Femení	<i>tua</i>	<i>tues</i>
	Diversos posseïdors	Masculí	<i>vostro</i>	<i>vostros</i>
		Femení	<i>vostra</i>	<i>vostres</i>
Tercera	Un posseïdor	Masculí	<i>sou</i>	<i>sous</i>
		Femení	<i>sua</i>	<i>sues</i>
	Diversos posseïdors	Masculí	<i>sou, d'ellos</i>	<i>sous, d'ellos</i>
		Femení	<i>sua, d'elles</i>	<i>sues, d'elles</i>

Les formes de tercera persona *sou*, *sua*, *sous*, *sues*, tot i que molt rarament, també poden utilitzar-se quan hi ha diversos posseïdors. Es tracta, però, d'un ús arcaic d'aquests possessius.

3.9.2. Són pròpies de l'alguerès les formes dels possessius febles recollides en la taula 7, les quals s'usen exclusivament amb els noms de parentiu: **mon** pare, **ma** filla, **mos** sogres, **mes** cosines, **ton** gendre, **ta** nora, **tos** germans, **tes** filloles, **son** sogre, **sa** neboda, **sos** néts, **ses** cunyades.

TAULA 7
Flexió dels possessius febles

Persona	Gènere	Nombre	
		Singular	Plural
Primera	Masculí	<i>mon</i>	<i>mos</i>
	Femení	<i>ma</i>	<i>mes</i>
Segona	Masculí	<i>ton</i>	<i>tos</i>
	Femení	<i>ta</i>	<i>tes</i>
Tercera	Masculí	<i>son</i>	<i>sos</i>
	Femení	<i>sa</i>	<i>ses</i>

Les formes de tercera persona només s'utilitzen per adreçar-se directament a algú i amb tractament de *vostè*, i mai per referir-se a una persona absent. Per tant, *son*, *sa*, *sos*, *ses* signifiquen exclusivament 'de vostè', i no 'd'ell', 'd'ella', 'd'ells', 'd'elles': *Jo coneix* ('conec') *vostè* i *sa* *cosina*, i no pas **Jo coneix Joan* i *sa cosina*.

Seguit de la paraula *germana*, el possessiu femení sol incorporar col·loquialment una *n* (per analogia amb les formes masculines *mon*, *ton*, *son*), també en el plural, que no es fa constar a l'hora d'escriure: *ma/ta/sa germana* (i no **man/*tan/*san germana*), *mes/tes/ses germanes* (i no **man/*tan/*san germanes*).

3.10. ELS NUMERALS

3.10.1. Pel que fa al numeral cardinal *dos*, l'alguerès coneix i empra normalment la forma femenina *dues*. Tanmateix, aquesta ha anat perdent-se davant de *centes* i *mil*, però és aconsellable de recuperar-ne l'ús: ***dues-centes*** (i no **dos-centes*) *barques*, ***dues mil*** (i no **dos mil*) *persones*, ***dues-centes mil*** (i no **dos-centes mil*) *gallines*, *mil* ***dues-centes vint*** (i no **mil dos-centes vint*) *fotografies*.

Igualment, cal usar la forma femenina *centes* del cardinal *cent*: ***quatre-centes*** (i no **quatre-cents*) *criatures*, *mil* ***sis-centes*** (i no **mil sis-cents*) *paraules*, ***set-centes vuitanta*** (i no **set-cents vuitanta*) *taronges*.

Són pròpies de l'alguerès, com també dels parlars baleàrics, les formes dels cardinals *desset* i *denou* (però *divuit*).

Després de la centúria i del miler, l'alguerès acostuma a inserir el so [i], que no s'ha d'escriure: *cent u* (i no **cent i u*), *cent vuitanta-nou* (i no **cent i vuitanta-nou*), *dos-cents vint-i-set* (i no **dos-cents i vint-i-set*), *tres-cents quatre* (i no **tres-cents i quatre*), *mil u* (i no **mil i u*), *mil tres* (i no **mil i tres*), *mil quaranta-sis* (i no **mil i quaranta-sis*), *mil nou-cents* (i no **mil i nou-cents*).

El cardinal *quaranta* s'acostuma a pronunciar [kɔ'ranta] (amb manteniment del so obert de la *o* àtona), cosa que no ha d'afectar-ne la grafia.

El cardinal *seixanta* s'acostuma a pronunciar [ʃi'fanta]: la seva grafia, òbviament, és la que s'indica en aquest paràgraf.

3.10.2. Els ordinals són *primer -a*, *segon -a* (i no **segons*, atès que el plural és regular: *segona -es*; igualment, això passa amb el substantiu *segon*, 'la seixantena part d'un minut'), *tercer -a* (al costat del clàssic *terç -a*), *quart -a* i, a partir del 5, s'utilitza la perífrasi «*lo de + cardinal*»: *lo de cinc* ('cinquè -ena'), *lo de sis* ('sisè -ena'), *lo de set* ('setè -ena'), *lo de cinquanta* ('cinquantè -ena').

Convé anar introduint també les formes de l'estàndard, afegint al cardinal *-è -ena*, *-ens -enes*: *cinquè -ena*, *sisè -ena*, *setè -ena*, *novè -ena*, *dotzens -enes*.

3.11. ELS INDEFINITS

Són formes pròpies i tradicionals de l'alguerès *altro/altra* ('altre'/'altra'), *manco* ('menys'), *calqui* ('qualque', sempre amb el singular), *calqui u* ('algú') i *calqui una* ('alguna'): *Calqui peça de formatge*; *Mira si n'hi ha calqui u (de melons)*; *Ne vull calqui una també jo (d'aquelles fotos)*.

Convé incorporar també les formes *algú* (pronomen) i *algun, alguna, alguns, algunes* (especificadors), de manera que els usuaris de la llengua enriqueixin el vocabulari acostant-se als altres parlars catalans i a la llengua normativa: *Que hi ha algú (o calqui u)?*; *S'és ('s'ha') amagat en algun (o calqui) lloc*; *Compraré alguna (o calqui) poma*; *Vull veure algunes coses (o calqui cosa)*.

També convé recuperar la forma *bastant* (arcaica per a l'alguerès), al costat de la forma corrent *a bastança*: *Havem ('hem') girat a bastança (o bastant) per Roma*.

L'alguerès no té la forma *gaire*, i usa només el quantificador *massa*, tant en oracions negatives com en oracions afirmatives: *Hi ha massa quefer avui*; *No hi pensis massa*; *No só ('sóc') massa content*; *Veig massa caos en aquí ('aquí')*.

Al costat de les formes *assai* i *tant*, que són adjectius quantitatus i adverbis, convindria d'estendre l'ús de la forma *molt*, tant en oracions afirmatives com negatives: *M'agrada molt* (o *assai* o *tant*) *això*; *No vull moltes coses* (o *coses assai* o *tantes coses*).

No tenint les formes *cap* i *gens*, l'alguerès només empra *ningun* -a i *arrés/res*: *ningun problema*; *ninguna cosa*; *No tenim arrés d'oli*; *No hi ha res de farina*.

L'alguerès usa la forma *u* (en comptes de *un*) amb valor indefinit: *Costen deu mil francs* ('lires') *cada u* ('cada un'); *U* ('un') *és capaç, l'altre* ('l'altre') *no*.

En lloc de *qualsevol* (que es troba de manera esporàdica en la llengua escrita), l'alguerès usa l'invariable *qualsessia*: *Pregonta* ('pregunta-ho') *a una persona qualsessia*.

A més, l'alguerès té els indefinits independents *quissessia* ('qui sigui', 'qualsevol') i *comsessia* ('com sigui'): *Sigui quissessia, en aquí no hi entra!*; *Sigui comsessia, a mi no m'interessa!*

3.12. ELS INTERROGATIUS

Els interrogatius algueresos són els següents:

a) *Qual, quala, quals, quales* ('quin', 'quina', 'quins', 'quines'): *Qual* ('quin') *era el tou* ('teu')?; *No sé quala* ('quina') *triar, de pera*; *Quals* ('quins') *has pres, de mocadors?*; *Quales* ('quines') *són les coses que t'agraden?*

b) *Qui*: *Qui és?* A més d'interrogatiu, pot ésser exclamatiu, amb el valor de *que* i *quin, quina, quins, quines*: *Qui bo!* ('que bo!'); *Qui bella minyona!* ('quina noia més bella!'); *Qui ulls clars!* ('quins ulls més clars!').

c) *Qui cosa* ('què'), *què* (introduït en alternança amb *qui cosa*: cal refusar la forma italiana comunament emprada **cosa*): *Qui cosa* (o *què*) *voleu?* (i no **Cosa voleu?*).

d) *Per què* (arcaic actualment: s'ha d'evitar la forma col·loquial hodierna **per cosa*): *Per què no hi véns també tu?*; *No se sap per què succeeix, això*.

e) *Quant, quanta, quants, quantes*: *Quant te'n toca, de torró?*; *Diu* ('di-gues') *quanta moneda te fa menester* ('quants diners necessites').

f) *On*: *On vas?*; *D'on arribes?*; *No se sap on s'és amagat* ('s'ha amagat'). L'alguerès pronuncia, segons la seva posició en l'oració, [a'ont], [ont], [ont'] i [ont'i], cosa que no ha de modificar-ne, però, la grafia *on*.

g) *Quan*: *Quan eixiràs?*; *Fes-mos* ('fes-nos') *saber quan partirem*.

h) *Com*: *Com t'és anat lo* ('t'ha anat el') *viatge?*

3.13. ELS PRONOMS PERSONALS FORTS

Les formes dels pronoms personals forts algueresos es recullen a continuació en la taula 8.

TAULA 8
Formes dels pronoms personals forts

Persona	Cas	Singular		Plural	
		Masculí	Femení	Masculí	Femení
Primera	Nominatiu	jo		<i>nosaltros</i> (o, en registres informals, <i>mosaltros</i>)	<i>nosaltres</i> (o, en registres informals, <i>mosaltres</i>)
	No nominatiu	mi			
Segona	Nominatiu	tu, vós		<i>vosaltros</i>	<i>vosaltres</i>
	No nominatiu				
Tercera	Nominatiu	ell, vostè	ella, vostè	<i>ellos</i>	<i>elles</i>
	No nominatiu				

L'alguerès coneix una declinació del femení no sols dels pronoms de la tercera persona del singular (*ell/ella*) i plural (*ellos/elles*), sinó també de la primera persona del plural (masculí: *nosaltros*; femení: *nosaltres*) i de la segona persona (masculí: *vosaltros*; femení: *vosaltres*).

Com en el català estàndard, *vós* és la forma de respecte que s'usa per adreçar-se a la divinitat, als sants i també entre compares i comares, i correspon al verb conjugat en persona 5: *Ajudau-me Vós, Déu meu!*; *Hi voleu venir, compare Miquel?*; *Teniu una bella casa, comare*. El seu plural és *vosaltros/vosaltres*: ***Vosaltros***, *sants del cel, feu-me la gràcia!*

Vostè és la forma de respecte emprada per a qualsevol persona que no es conegui o amb la qual no hi hagi gaire familiaritat, i s'usa conjugant el verb en persona 3: ***Vostè*** *faci el que vol*; *Coneix aquella persona?* El seu plural és *vosaltros* (masculí) / *vosaltres* (femení), ja que, de fet, es desconeix totalment la forma *vostès*: *Senyors, segurament coneixeu ja l'argument del qual vos* ('us') *parlaré*.

L'alguerès sol usar *mi* darrere la preposició *segons*: *segons mi* ('segons jo').

3.14. ELS PRONOMS FEBLES

Són pròpies de l'alguerès les formes dels pronoms febles reproduïdes en la taula 9.

TAULA 9
Formes dels pronoms febles

<i>Pronom</i>	<i>Forma asillàbica</i>		<i>Forma sillàbica</i>	
	<i>Enclítica</i>	<i>Proclítica</i>	<i>Enclítica</i>	<i>Proclítica</i>
Primera persona del singular		<i>m</i>	<i>me</i>	
Segona persona del singular		<i>t</i>	<i>te</i>	
Tercera persona, reflexiu		<i>s</i>	<i>se</i>	
Adverbial	<i>n</i>	<i>n</i>	<i>ne</i>	
Tercera persona del masculí singular, acusatiu	<i>l</i>		<i>lo</i>	<i>el, lo</i>
Tercera persona del femení singular, acusatiu		<i>l</i>	<i>la</i>	
Tercera persona del singular, datiu			<i>li</i>	
Primera persona del plural			<i>nos</i> (o, en registres informals, <i>mos</i>)	
Segona persona del plural			<i>vos</i>	
Tercera persona del masculí plural, acusatiu	<i>ls</i>		<i>los</i>	<i>els, los</i>
Tercera persona del femení plural, acusatiu			<i>les</i>	
Tercera persona del plural, datiu	<i>ls</i>		<i>lis hi, lis</i>	<i>lis hi, lis</i>
Neutre		<i>l</i>	<i>lo</i>	<i>el, lo</i>
Adverbial			<i>hi</i>	

3.14.1. ELS PRONOMS FEBLES *me, te, se* i *ne*

És propi de l'alguerès —com d'altres parlars de la resta del domini— l'ús proclíctic i enclíctic de les formes plenes *me* ('em'), *te* ('et'), *se* ('es') i *ne* ('en'): ***me*** ('em') *prenc, mirant-me, donau-me, digui-me* ('diguí'm'), ***te*** ('et') *pareix, torca-te* ('torca't'), ***se*** ('es') *creu, segui-se* ('asseguí's'), *escoltant-se, ne tir* ('en tiro'), *eixiu-ne, faci-ne* ('faci'n'), *pren-ne, emprant-ne*.

S'usa la forma apostrofada *m', t', s', n'* davant de verb començat en vocal o

h-: **m'**atreviré, **m'**escoltau, **t'**han dit, **t'**alçaràs, **s'**untaran, **s'**han fet, **n'**hissem, **n'**ompliré.

No apareixen després de l'infinitiu sinó davant, també amb la forma apostrofada *m', t', s', n'* quan cal: **me** portar ('portar-me'), **me** conèixer ('conèixer-me'), **m'**acostar ('acostar-me'), **te** creure ('creure't'), **t'**aixecar ('aixecar-te'), **se** fer ('fer-se'), **s'**arruïnar ('arruïnar-se'), **n'**eixir ('eixir-ne'), **n'**haver buidat ('haver-ne buidat').

Quant a la grafia d'aquests pronoms en combinar-se entre si i amb d'altres, *me, te* i *se* també s'apostrofen, encara que en la pronúncia es mantinguin ben separats, davant del pronom *hi*: **m'**hi acost ('acosto', i no **me hi*), **t'**hi trobaràs bé (i no **te hi*), **s'**hi viu (i no **se hi*).

La combinació *ne* amb *li* dona *n'hi* ('li'n', 'li n') / *-n'hi* ('-li'n'), que és el més usat, o *ne li* (més antic i poc usat): **n'hi** o **ne li** ('li'n') *trec, munyi-n'hi* o *munyi-ne-li* ('munyi-li'n').

Es pot trobar la forma 'n exclusivament darrere de *me/-me, te/-te, se/-se, nos/-nos, mos/-mos* i *vos/-vos*: **me'n** deu, **treu-me'n**, **te'n** tires, **posa-te'n**, **se'n** va, **ixi-se'n**; **mo'n** ('ens en') *dóna, deixa-mo'n* ('deixa'ns-en'), **vo'n** ('us en') *treu, menjau-vo'n* ('mengeu-vos-en').

3.14.2. ELS PRONOMS FEBLES *nos* I *vos*

Al costat de *nos*, la variant més usada és *mos*, en discurs informal.

S'usa sempre la forma sil·làbica davant i darrere de verb: **nos/mos** ('ens') *cerca, escolti-nos/-mos* ('escolti'ns'), *donau-nos/-mos* ('doneu-nos'), *menjant-nos/-mos* ('menjant-nos'), **vos** ('us') *ajudaran, obriu-vos, sentint-vos*, etc.

En alguerès —com en català septentrional— aquestes formes no apareixen després de l'infinitiu sinó abans: **nos/mos** *obrir* ('obrir-nos'), **nos/mos** *valdre* ('valdre'ns'), **nos/mos** *veure* ('veure'ns'), **nos/mos** *merèixer* ('merèixer-nos'), **nos/mos** *fer* ('fer-nos'), **vos** *cantar* ('cantar-vos'), **vos** *conèixer* ('conèixer-vos'), **vos** *doldre* ('doldre-us'), **vos** *saber* ('saber-vos').

Quant a la grafia d'aquests pronoms en combinar-se amb d'altres, modernament la *s* s'emmudeix de manera sistemàtica davant dels pronoms *lo, la, los, les, ne*, i aquest fenomen de fonosintaxi genera dues grafies diferents d'aquests pronoms personals. Per tant:

a) en proclisi tenim *nos/mos los* i *vos los* davant de verb que comença amb consonant: **nos/mos los** ('ens els') *deixen, nos/mos los* ('ens els') *menjarem*;

b) tant en enclisi com en proclisi tenim sempre *nos/mos la/l', vos la/l', nos/mos les, vos les*, i *-nos/-mos-la, -vos-la, -nos/-mos-les, -vos-les*: **nos/mos** ('ens') *la comprarem, vos* ('us') *l'adobaran, nos/mos* ('ens') *les canviarem, vos les jugau* ('us les jugueu'); *obriu-nos/-mos-la* ('obriu-nos-la'), *deixau-*

vos-la ('deixeu-vos-la'), *beiem-nos/-mos-les* ('bevem-nos-les'), *dient-vos-les*;
 c) en proclisi tenim *nos/mos n'* i *vos n'* davant de verb que comença amb vocal o *h-*: **nos/mos** ('ens') *n'han tret*, **vos** ('us') *n'eixireu*.

En registres informals, d'acord amb la pronúncia moderna, hi ha unes quantes excepcions orals en l'ús habitual:

a') en proclisi, quan el complement directe és singular, s'empren les formes *mo'l* [mul] i *vo'l* [vul] (en lloc de *mos el* i *vos el*) només davant de verb començat en consonant: **mo'l** ('ens el' i 'ens ho') *diu*, **vo'l** ('us el' i 'us ho') *preparava*; quan el complement directe és plural, s'empren les formes *mo'ls* [mul's], *vo'ls* [vul's] (en lloc de *mos els* i *vos els*) només davant de verb començat en vocal o *h-*: **mo'ls** ('en els') *arruïna*, **vo'ls** ('us els') *hipotecaran*;

b') en posició enclítica s'usen sempre les formes *-mo'l* [mul], *-mo'ls* [mul's] i *-vo'l* [vul], *-vo'ls* [vul's] (en lloc de *-mos-el*, *-mos-els* i *-vos-el*, *-vos-els*): *torni-mo'l* ('torni'ns-el' i 'torni'ns-ho'), *cerca-mo'ls* ('cerca'ns-els'), *creiu-vo'l* ('creieu-vos-el' i 'creieu-vos-ho'), *deixau-vo'ls* ('deixeu-vos-els');

c') en posició proclítica i davant de verb començat en consonant tenim les formes *mo'n* [mun] i *vo'n* [vun] (en lloc de *mos en* i *vos en*): **mo'n** ('ens en') *portes*, **vo'n** ('us en') *venc*;

d') en posició enclítica només tenim les formes *-mo'n* [mun] i *-vo'n* [vun] (en lloc de *-mos-en* i *-vos-en*): *deixa-mo'n* ('deixa'ns-en'), *comprau-vo'n* ('compreu-vos-en').

Aquestes diverses solucions gràfiques corresponen a la pronúncia actual (ja que, com s'ha dit abans, la *s* de *mos* i *vos*, en aquests casos particulars, no es pronuncia), però és recomanable que, pel que fa als casos a', b', c' i d', de manera progressiva es donin a conèixer les formes normatives: *nos el* / *-nos-el*, *nos els* / *-nos-els*, *vos el* / *-vos-el*, *vos els* / *-vos-els*, *nos en* / *-nos-en*.

3.14.3. ELS PRONOMS FEBLES *lo*, *los*, *la*, *les*, *li*, *lis* / *lis hi* i *hi*

L'alguerès —com altres dialectes— en registres informals usa en el datiu la forma de plural *lis* en lloc de l'estàndard *los/els/ls*: **lis hi** o **lis** ('els') *pareix*, *amagar-lis-hi* o *amagar-lis* ('amagar-los').

En el cas de *lis hi*, en aquests casos el segon element és buit, sense valor de pronom adverbial. En altres, la forma *lis hi* (i *-lis-hi* darrere de verb) no és sols datiu plural, sinó que té valor també d'acusatiu plural + datiu singular ('els hi' i 'les hi'); datiu plural + acusatiu ('els el', 'els la', 'els els' i 'els les', i també 'els ho'); i datiu plural + hi adverbial ('els hi').

El pronom *lo* (i *el*, *l'*, *l*) no representa solament el masculí sinó també el neutre *ho* (inusual avui en alguerès, però que, com a fet distintiu del català, convindria almenys fer conèixer): *Això no el* ('ho') *vull*; *Fes-lo* ('fes-ho'), **lo**

que dius; *Pren-lo* ('pren-ho') tot, *lo* que veus; *L'havem* ('ho hem') comprès massa tard, això; *Deixa'l* ('deixa-ho') estar, tot allò.

A diferència dels altres pronoms, *lo*, *los*, *la*, *les*, *li*, *lis hi* / *lis i hi* poden anar també darrere de l'infinitiu de tots els verbs: *anar-hi*, *robar-la*, *agitar-les*, *donar-li*, *fer-lis-hi* o *fer-lis* ('fer-los'), *usar-lo*, *descosir-los*, tret, però, dels paroxítons: *hi veure*, *la moure*, *les perdre*, *li caure*, *lis hi* o *lis* *nàixer*, *l'escriure*, *lo treure*, *los valdre* (que corresponen a 'veure-hi', 'moure-la', 'perdre-les', 'caure-li', 'nàixer-los', 'escriure'l' o 'escriure-ho', 'treure'l' o 'treure-ho', 'valdre'ls'), formes que convé fer conèixer com a generals de la llengua).

Els pronoms *lo* i *los* s'escriuen *'l* i *'ls* darrere dels imperatius que acaben en vocal, inclosos els acabats en *-u*: *deixi'l*, *gita'ls*; *acabau'l*, *ompliu'ls*, *perdeu'l*, *manteneu'ls*, *feu'l*, *cosiu'ls* (que corresponen a 'acabeu-lo' o 'acabeu-ho', 'ompliu-los', 'perdeu-lo' o 'perdeu-ho', 'manteniu-los', 'feu-lo' o 'feu-ho', 'cosiu-los', formes que també convé fer conèixer com a generals de la llengua).

3.14.4. L'ORDRE EN LA COMBINACIÓ DE PRONOMS FEBLES

Es manté l'ordre «complement indirecte + complement directe»: *me'l* *dóna*, *omplint-me'l*, *te'l* *faç* ('faig'), *tria-te'l*, *nos/mos* ('ens') *les mengem*, *mengem-nos-les/-mos-les*, *vos los* ('us els') *engolliu*, *cercant-vos-les*, *se li* *adoba*, *se lis hi* o *se lis* *assetiarà* ('se'ls arreglarà'), *donant-se-li*, *acostant-se-lis-hi* o *acostant-se-lis* ('acostant-se'ls').

La combinació amb el pronom *se*, però, inverteix l'ordre respecte de la normativa: *me se* *diu*, *posant-me-se*, *te se* *comprarà*, *mirant-te-se*, *mos se* *giren*, *seient-nos-se/-mos-se*, *vos se* *treu*, *tirant-vos-se* (en lloc de les combinacions més generals 'se'm', '-se'm', 'se't', '-se't', 'se'ns'/se nos', '-se'ns', 'se us'/se vos', '-se-us').

Pel que fa a la tercera persona del singular, *l'hi/-l'hi* correspon a «acusatiu singular + datiu singular» ('l'hi' i 'la hi') i «acusatiu neutre + datiu singular» ('li ho'): *L'hi* *prenc jo* (*lo llibre a ell/ella/vostè*); *Ja l'hi* ('la hi') *portarem* (*l'ampolla a ell/ella/vostè*); *L'hi* ('li ho') *dius tu?* (*el que ha de fer*); *Està sempre tocant-l'hi* *tot a ell* (*lo treball més gros*).

D'altra banda, la combinació de *li* amb *ne* també comporta una inversió de l'ordre normatiu, ja que *dóna n'hi* ('li'n', 'li n') / *-n'hi* ('-li'n'), o *ne li: N'hi* o *ne li* ('li'n') *donem*. (Veg. l'apartat 3.14.1.)

3.14.5. LA CONCORDANÇA DEL PARTICIPI PASSAT AMB ELS PRONOMS FEBLES

En els temps verbals compostos precedits per un pronom feble amb funció de complement directe (*lo*, *la*, *los*, *les*), l'alguerès, com la majoria dels al-

tres parlars, manté la concordança entre els pronoms i el participi: *L'havies comprat (lo vi)*; *Me l'ha donada (la tassa)*; *Los* ('els') *han presos (los bitllets)*; *Les* *haviem refetes (les finestres)*.

3.15. ADVERBIS DE LLOC

En alguerès tenim: *a damunt* ('amunt') i *endamunt* (*Posa'l un poc més endamunt*), *a dabaix* ('avall'), *a davant* ('davant') i *envant* ('endavant'), *a la vora*, *a lluny* ('lluny'), *a costat* i *a prop*, *a sota* ('sota'), *en aquí* ('aquí'), *en allí* ('allí'), *en allà* ('allà'), *a dins* ('dins') i *endins*, *a dintre* ('dintre') i *endintre*, *enmig*, *a fores* ('fora') i *fores* (amb l'imperatiu del verb *eixir*: *Ixi fores d'aquí!*), *engiro* ('al voltant'), *enrere* o, en registres informals, *a radere* ('darrere').

També les locucions *en alt* ('dalt'), *en baix* ('avall'), *a mà dreta* ('a la dreta') i *a mà esquerra* ('a l'esquerra') tenen valor adverbial.

En combinació amb *de* tenim: *d'en aquí* ('d'aquí') i *d'aquí*, —sobretot en les expressions com **d'aquí** *envant* ('d'aquí endavant', 'd'ara endavant') i **d'aquí** *a dues hores*, i amb l'imperatiu de *eixir*: *Ixi-te'n d'aquí!*—, *d'en allí* ('d'allí'), *d'en allà* ('d'allà'), *de damunt*, *de dins*, *de dintre*, *d'enmig*, *de fores* ('de fora'), *d'en alt* ('de dalt'), *d'en baix* ('de baix'), *d'envant* ('de davant'), *d'enrere* (o, en registres informals, *de radere*, 'de darrere'), *d'engiro* ('del voltant'), *de lluny*, *de costat* i *de prop*.

3.16. PREPOSICIONS

La preposició *de* en l'alguerès parlat no se sol apostrofar mai, tret de sis casos, solament: *d'ell*, *d'ella*, *d'ellos*, *d'elles*, *forment d'Índia* ('blat de moro') i *figa d'Índia* ('figa de moro'). Tanmateix, és convenient de seguir la normativa i apostrofar-la sistemàticament: **d'amagat**, **d'anar**, **d'estiu**, **d'home**, **d'interessar**, **d'oli**, **d'u**, **d'unir** (i no **de* <a>magat, **de* <a>nar, **de* estiu, **de* home, **de* interessar, **de* oli, **de* u, **de* unir).

En una oració passiva introdueix el complement agent: *pintat de* ('per') *tu*, *traduït de* ('per') *la senyora*.

S'usa també en les oracions comparatives de superioritat i d'inferioritat, quan el segon terme és un substantiu o un pronom: *més gran de* ('que') *tu*, *més petit d'ell* ('que ell'), *més jove de* ('que') *Joan*, *més deshonest del* ('que el') *rival*, *só arribat primer dels* *altros* ('he arribat abans que els altres').

En alguerès no existeix *des de*, sinó exclusivament *de*: *Só en aquí de* ('des de') *les cinc*; *La mirava de* ('des de') *la finestra*.

La preposició *per* en alguerès indica finalitat: *No té llumins per* ('per a') *encendre el foc*; *He comprat dos dolços pels* ('per als') *minyons*.

Per a s'usa exclusivament en combinació amb *mi* i *tu*: **Per a mi**, això no és just; **He deixat una cosa per a tu**.

No són acceptables les formes col·loquials *a lo*, *a los*, *de lo*, *de los*, *per lo*, *per los*, sinó les contractes *al*, *als*, *del*, *dels*, *pel*, *pels*.

3.17. LA FLEXIÓ VERBAL²

3.17.1. LA DESINÈNCIA DE LA PERSONA 1 DEL PRESENT D'INDICATIU

L'alguerès no té desinència a la persona 1 del present d'indicatiu dels verbs de la conjugació I, dels verbs acabats en *-èixer*, dels purs de la conjugació III i dar-rere de l'increment en *-eix* dels incoatius: *aborr(ar)* ('immergeixo', de *aborrar*, 'immergir'), *alç(ar)*, *alegr(ar)*, *amar(ar)*, *anul* ('anullo', de *anullar*), *arrib(ar)*, *arruïn* ('arruïno', de *arruïnar*), *avis* ('aviso', de *avisar*), *bany(ar)*, *bull(ir)*, *camín* ('camino', de *caminar*), *cant(ar)*, *colg(ar)*, *compr(ar)*, *condemn(ar)*, *coneix* ('conec', de *conèixer*), *confés* ('confesso', de *confessar*), *convid(ar)*, *corr* ('corro', de *corrir*, 'córrer'), *cuin(ar)*, *cus* ('cuso', de *cosir*), *davall(ar)*, *deman(ar)*, *descús* ('descuso', de *descosir*), *dabaix(ar)* ('baixo', de *dabaixar*, 'baixar'), *deix(ar)*, *emburrós* ('embusso', de *emburrossar*, 'embussar'), *enfor(n)ar*, *entr(ar)*, *esper(ar)*, *fuij* ('fujo', de *fugir*), *jug(ar)*, *llev(ar)*, *llig(ar)*, *maneig* ('manejo', de *manejar*), *menj(ar)*, *mereix* ('mereixo', de *merèixer*), *mescl(ar)*, *mes* ('sego', de *messar*, 'segar'), *mor(ir)*, *naix* ('naixo', de *nàixer*), *obeeix* ('obeeixo', de *obeir*), *obr(ir)*, *observ(ar)*, *ordèn* ('ordeno', de *ordenar*), *parl(ar)*, *pas* ('passo', de *passar*), *passeig* ('passejo', de *passejar*), *perd(re)*, *pes(ar)*, *pix(ar)*, *planx(ar)*, *pos(ar)*, *prepar(ar)*, *record(ar)*, *refred(ar)*, *repàs* ('repasso', de *repassar*), *repòs* ('reposo', de *reposar*), *salv(ar)*, *sembl(ar)*, *serr(ar)*, *tempt(ar)*, *tremol(ar)*, *unfl(ar)*, *ús* ('uso', de *usar*), *utilitz(ar)*, *viatj(ar)*.

Als verbs acabats en *-iar*, que en la llengua col·loquial afegeixen una *-c* al radical, com *assetic* (de *assetiar*, 'arreglar'), *batic* (de *batiar*, 'batejar'), *canvic* (de *canviar*), *copie* (de *copiar*), *enrabie* (de *enrabiar*), *estudie* (de *estudiar*), *fiè* (de *fiar*), *somic* (de *somiar*), *tric* (de *triar*), els corresponen respectivament les formes generals *assetio*, *batejo* (o *batío*), *canvio*, *enrabio*, *estudio*, *fio*, *somnio*, *trío*.

El verb *pouar* s'assimila als verbs en *-iar*, ja que fa *puc* ('pouo', pronunciat sempre amb una [u] només, per probable reducció [pu'uk] o [puwk] > [puk]).

Molts verbs acabats en *-ir* no admeten increment i, per analogia amb la persona 1 amb *i* final, canvien sempre la *e* del radical en *i*, que es pronuncia

2. Pel que fa a les formes irregulars dels verbs, remetem els lectors a l'apèndix «Models de la flexió verbal algueresa» dins l'obra Luca SCALA (cur.), *Català de l'Alguer: criteris de llengua escrita*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003, p. 81-345.

també quan és àtona: *atriv* ('atreveixo', de *atrevir*), *corrig* ('corregeixo', de *corregir*), *decid* ('decideixo', de *decidir*), *despid* ('acomíado', de *despedir*, 'acomíadar'), *espiny* ('empenyo', de *espenyir*, 'empènyer'), *estriny* ('estrenyo', de *estrenyir*, 'estrènyer'), *frig* ('fregeixo', de *fregir*), *llig* ('llegeixo', de *llegir*), *protig* ('protegeixo', de *protegir*), *repit* ('repeteixo', de *repetir*), *sig* ('segueixo', de *seguir*), *tím* ('temo', de *temir*, 'témer'), *tiny* ('tenyeixo', de *tenyir*), *vinç* ('venço', de *vencir*, 'vèncer'), *vist* ('vesteixo', de *vestir*).

Igualment, això passa amb *mossegar* i *mastegar*: *mossig* ('mossego'), *mossigues* ('mossegues'), i *mastig* ('mastego'), *mastigues* ('mastegues').

Tot i així, d'acord amb la tendència algueresa a pronunciar [i] moltes e àtones, escrivim *i* només quan és en posició tònica i *e* en tots els altres casos: *decid* ('decideixo') i *decidíssim* (i no **digid* i **digidíssim*), *digir* ('digerixo') i *digeriva* o *digeria* (i no **digiriva* o **digiria*), *llig* ('llegeixo') i *llegiré* (i no **lligiré*), *repit* ('repeteixo') i *repetim* (i no **ripit* i **ripitim*), *siguis* ('segueixes' i 'segueixis') i *seguim* (i no **siguim*), *tímis* ('tems' i 'temis') i *temiva* o *temia* (i no **timiva* o **timia*), *tinyi* ('tenyeix' i 'tenyeixis') i *tenyiré* (i no **tinyiré*), *vinci* ('venç' i 'venci') i *vencit* ('vençut', i no **vincit*), *visti* ('vesteix' i 'vesteixi') i *vestíssis* (i no **vistíssis*), *mossiga* ('mossega') i *mossegaven* (i no **mossigaven*), *mastig* ('mastego') i *mastegaré* (i no **mastigaré*).

El radical del verb *eixir*, i derivats: *creixir* ('créixer'), *reseixir* ('reeixir'), *teixir*, es pronuncia sempre amb [i], pronunciació que no s'ha de reflectir en la llengua escrita en el cas de les formes arizotòniques: *ix* ('ixo'), però *eixim* (i no **ixim*), *eixit* (i no **ixit*); *crix* ('creixo'), però *creixir* ('créixer', i no **crixir*), *creixíssis* ('creixessis' o 'cresquessis', i no **crixíssis*); *resix* ('reixo'), però *reseixir* ('reeixir', i no **resixir*), *reseixint* ('reeixint', i no **resixint*); *tix* ('teixexo'), però *teixiran* (i no **tixiran*), *teixit* (i no **tixit*).

Alguns verbs de la conjugació I construeixen la persona 1 del present d'indicatiu amb l'increment *-eig* (veg. l'apartat 3.17.16).

3.17.2. ELS AUXILIARS

D'acord amb la llengua clàssica, l'auxiliar dels verbs intransitius, dels que indiquen estat i moviment i dels pronominals és *ésser* (i no *haver*), amb concordança en gènere i nombre del participi (masculí o femení, singular o plural) amb el subjecte de l'acció: *só anat/anada* ('he anat'), *eres eixit/eixida* ('havies eixit'), *mos érem moguts/mogudes* ('ens havíem mogut'), *s'eren enrabiats/enrabiades* ('s'havien enrabiats'), *són estats/estades* ('han estat'), *fossin succeïts/succeïdes* ('haguessin succeït'), *vos fóssiu* (o *fósseu*) *seguts/segudes* ('us haguéssiu assegut').

En la llengua parlada, les formes del condicional del verb *haver* (*hauria*,

hauries, hauria, hauríem, hauríeu, haurien) no se solen usar modernament en la formació del condicional perfet, sinó que són substituïdes per les corresponents del verb *ésser*, seguides de participi:

- 1 *fóra / sigueriva* o *sigueria*
- 2 *fores / siguerives* o *sigueries*
- 3 *fóra / sigueriva* o *sigueria*
- 4 *fórem / siguerívem* o *sigueríem*
- 5 *fóreu / sigueríveu* o *sigueríeu*
- 6 *foren / sigueriven* o *siguerien*

En la llengua parlada, igualment, les formes del futur del verb *haver* (*hauré, hauràs, haurà, haurem, haureu, hauran*) no se solen usar modernament en la formació del futur perfet, sinó que són substituïdes per les formes analògiques seguides de participi:

- 1 *haveré* ('hauré')
- 2 *haveràs* ('hauràs')
- 3 *haverà* ('haurà')
- 4 *haverem* ('haurem')
- 5 *havereu* ('haureu')
- 6 *haveran* ('hauran')

També poden ser substituïdes per les formes corresponents del verb *ésser*, seguides de participi:

- 1 *sigueré* ('seré')
- 2 *sigueràs* ('seràs')
- 3 *siguerà* ('serà')
- 4 *siguerem* ('serem')
- 5 *siguereu* ('sereu')
- 6 *sigueran* ('seran')

Igualment, en el model culte convé usar les primeres (*hauré, hauràs, haurà, haurem, haureu, hauran*).

Pel que fa a l'imperfet de subjuntiu, són pròpies de l'alguerès, per tal de formar el pretèrit plusquamperfet de subjuntiu, les formes del verb *haver* seguides de participi:

- 1 *havessi* ('hagués')
- 2 *havessis* ('haguessis')
- 3 *havessi* ('hagués')

- 4 *havéssim* ('haguéssim')
- 5 *havéssiu* ('haguéssiu')
- 6 *havessin* ('haguessin')

També s'utilitzen les corresponents del verb *ésser*, seguides de participi.

- 1 *fossi* ('fos') / *siguessi*
- 2 *fossis* / *siguessis*
- 3 *fossi* ('fos') / *siguessi*
- 4 *fóssim* o *fossem* / *siguéssim*
- 5 *fóssiu* o *fosseu* / *siguéssiu*
- 6 *fossin* / *siguessin*

En la llengua parlada, alguns verbs com *corrir* ('córrer'), *fugir*, *saltar* i *sortir*, quan indiquen una acció sobtada i ràpida, en les persones 3 i 6, usen l'auxiliar *haver* en comptes de *ésser*: **ha** *corrit* ('corregut'), **havien** *fugit*, **han** *saltat*, **ha** *sortit* (en el sentit d'«ésser expellit amb força», i no d'«eixir»). A més, tots els verbs que tenen l'auxiliar *ésser*, en certes formes impersonals introduïdes pel pronom *hi*, poden passar a *haver*: *Hi ha estat* (o *hi són estats*) *casos*; *Hi havia acudit* (o *hi eren acudides*) *mil persones*; *No hi ha vengut* (o *no hi és vengut*, 'vingut') *ningú*.

3.17.3. EL PRESENT D'INDICATIU

El present d'indicatiu del verb *ésser* o *ser* té les formes:

- 1 *só* ('sóc')
- 2 *sés* ('ets')
- 3 *és*
- 4 *sem* ('som')
- 5 *séu* ('sou')
- 6 *són*

La persona 1 del verb *donar* és *donc* ('dono'). La persona 2, a més de *dónes*, pot ésser també *dóns*.

La persona 1 del verb *fer* manté la forma clàssica *faç* ('faig').

La persona 1 dels verbs *venir* i *tendre* ('tenir') manté el radical amb *e*, com en els parlars baleàrics: *tenc* ('tinc'), *vénc* ('vinc').

La persona 2 del verb *saber*, *saps*, es pronuncia [ˈsas], ja que l'alguerès pronuncia [ts] totes les combinacions consonàntiques *-bs*, *-cs*, *-gs*, *-ps*, *-pç* —com

ara *adobs*, *focs*, *nurags*, *cops*, *capçal*—; en aquest cas tenim [ts] > [s] (per reducció), cosa que no ha de transcendir a la llengua escrita.

La persona 3 del present d'indicatiu dels compostos del verb *tendre*, com ara *mantendre* ('mantenir'), *obtendre* ('obtenir'), *sostendre* ('sostenir') és en *-én* i no en *-é*: *mantén* ('manté'), *obtén* ('obté'), *sostén* ('sosté'), seguint el model de *entendre*.

Les persones 4 i 5 dels verbs acabats en *-ar* tenen les desinències *-em*, *-au*: *anem* i *anau* ('aneu'), *cantem* i *cantau* ('canteu'), *juguem* i *jugau* ('jueguen'), *posem* i *posau* ('poseu'), *tornem* i *tornau* ('torneu').

Les persones 4 i 5 del verb *prendre* són els arcaïsmes *prenim* ('prenem') i *preniu* ('preneu'). En els compostos, però, reapareix la *e*: *comprenem* (i no **comprenim*), *apreneu* (i no **apreniu*).

3.17.4. L'IMPERFET D'INDICATIU

Els verbs acabats en *-er* i *-re* fan l'imperfet d'indicatiu en *-eva*, *-eves*, *-eva*, *-évem*, *-éveu*, *-even*: *feva* ('feia'), *creieves* ('creies'), *mereixeva* ('mereixia'), *mantenévem* ('manteníem', de *mantendre*, 'mantenir'), *doléveu* ('dolíeu'), *traieven* ('treien').

En els verbs acabats en *-ir* coexisteixen les formes en *-iva*, *-ives*, *-iva*, *-ívem*, *-íveu*, *-iven*, i les formes en *-ia*, *-ies*, *-ia*, *-íem*, *-íeu*, *-ien*: *teniva* o *tenia*, *acudives* o *acudies*, *atreviva* o *atrevia*, *bullívem* o *bulliem*, *cosíveu* o *cosíeu*, *veniven* o *venien*.

3.17.5. EL PERFET D'INDICATIU

L'alguerès parlat actual no usa les formes del passat simple ni del perifràstic, substituïdes per les del perfet: *he trobat* ('trobí', 'vaig trobar'), *has obert* ('obrires', 'vas obrir').

3.17.6. EL FUTUR

Els verbs acabats en *-dre*, *donar*, *ésser*, *estar* i *venir* fan el futur en *-gueré*, *-gueràs*, *-guerà*, *-guerem*, *-guereu*, *-gueran*: *prengueré* ('prendré'), *tengueràs* ('tindràs'), *siguerà* ('serà'), *estiguerem* ('estarem'), *donguerem* ('donarem'), *propongueran* ('proposaran'), *vengueran* ('vindran').

Els verbs *coure*, *diure* ('dir'), *moure*, *ploure*, *riure* i *treure*, a més de tenir les formes regulars, menys freqüents (*couré*, *trauràs*), també el fan com els

acabats en *-dre*: *cogueré* ('couré'), *digueràs* ('diràs'), *ploguerà* ('plourà'), *traguerem*, ('traurem'), *riuguereu* ('riureu'), *mogueran* ('mouran').

Els verbs *perdre*, *saber* i *haver* fan: *perderé* ('perdré'), *perderàs* ('perdràs'), *haverà* ('haurà'), *saberem* ('sabrem'), *sabereu* ('sabreu'), *haveran* ('hauran').

3.17.7. EL CONDICIONAL

En el condicional coexisteixen les formes en *-iva* i en *-ia*: *agradariva* o *agradaria*, *farives* o *faries*, *naixeriva* o *naixeria*, *mentirivem* o *mentiríem*, *veuríveu* o *veuríeu*, *seguiriven* o *seguirien*.

Els verbs acabats en *-dre*, *donar*, *ésser*, *estar* i *venir* alternen també *-gueriva/-gueria*, *-guerives/-gueries*, *-gueriva/-gueria*, *-guerívem/-gueríem*, *-gueríveu/-gueríeu*, *-gueriven/-guerien*: *tengueriva* o *tengueria* ('tindria'), *prenguerives* o *prengueries* ('prendries'), *dolgueriva* o *dolgueria* ('doldria'), *sigueríveu* o *sigueríem* ('seríem'), *estigueríveu* o *estigueríeu* ('estaríeu'), *dongueriven* o *donguerien* ('donarien'), *vengueriven* o *venguerien* ('vin-drien').

3.17.8. EL PRESENT DE SUBJUNTIU

El present de subjuntiu del verb *donar* té les formes:

- 1 *dongui* ('doni')
- 2 *donguis* ('donis')
- 3 *dongui* ('doni')
- 4 *donguem* ('donem')
- 5 *dongueu* ('doneu')
- 6 *donguin* ('donin')

Són formes pròpies del verb *saber*:

- 1 *sabi* ('sàpiga')
- 2 *sabis* ('sàpigues')
- 3 *sabi* ('sàpiga')
- 4 *sabem* ('sapiguem')
- 5 *sabeu* ('sapiguen')
- 6 *sabin* ('sàpiguen')

Els verbs *tendre* ('tenir') i *venir* mantenen el radical amb *e* com en els parlars baleàrics:

- 1 *tengui* ('tingui')
- 2 *tenguis* ('tinguis')
- 3 *tengui* ('tingui')
- 4 *tenguem* ('tinguem')
- 5 *tengueu* ('tingueu')
- 6 *tenguin* ('tinguin')

i

- 1 *véngui* ('vingui')
- 2 *vénguis* ('vinguis')
- 3 *véngui* ('vingui')
- 4 *venguem* ('vinguem')
- 5 *vengueu* ('vingueu')
- 6 *vénguin* ('vinguin')

3.17.9. L'IMPERFET DE SUBJUNTIU

En tots els verbs, les persones 1 i 3 afegeixen una *i* analògica a la desinència: *cantessi* ('cantés'), *riguessi* ('rigués'), *sabessi* ('sabés'), *perdessi* ('perdés'), *fugissi* ('fugís'), *reduïssi* ('reduís').

L'imperfet de subjuntiu del verb *donar* és:

- 1 *donguessi* ('donés')
- 2 *donguessis* ('donessis')
- 3 *donguessi* ('donés')
- 4 *donguéssim* ('donéssim')
- 5 *donguéssiu* ('donéssiu')
- 6 *donguessin* ('donessin')

Les formes del verb *fer* són:

- 1 *facessi* ('fes')
- 2 *facessis* ('fessis')
- 3 *facessi* ('fes')
- 4 *facéssim* ('féssim')
- 5 *facéssiu* ('féssiu')
- 6 *facessin* ('fessin')

Però, en els seus compostos, canvia: *refessi* ('refés'), *desfessis*.

Els verbs *venir* i *tendre* ('tenir') mantenen el radical amb *e*:

- 1 *tenguessi* ('tingués')
- 2 *tenguessis* ('tinguessis')
- 3 *tenguessi* ('tingués')
- 4 *tenguéssim* ('tinguéssim')
- 5 *tenguéssiu* ('tinguéssiu')
- 6 *tenguessin* ('tinguessin')

i

- 1 *venguessi* ('vingués')
- 2 *venguessis* ('vinguessis')
- 3 *venguessi* ('vingués')
- 4 *venguéssim* ('vinguéssim')
- 5 *venguéssiu* ('vinguéssiu')
- 6 *venguessin* ('vinguessin')

3.17.10. L'IMPERATIU

En alguerès, l'imperatiu té quatre persones:

- 2 *canta* (tu)
- 3 *faci* (ell -a, vostè)
- 4 *coneixem* (nosaltros -es)
- 5 *obriu* (vosaltros -es, vós)

La persona 2 del verb *diure* ('dir') és *diu* ('digues'). Però, davant dels datius singular *-li* i plural *-lis-hi* o *-lis* ('-los') és *digue*: ***digue-li*** ('digues-li', i no **diu-li*) i ***digue-lis-hi*** o ***digue-lis*** ('digues-los', i no **diu-lis-hi* o **diu-lis*).

La persona 2 del verb *donar* és *dóna*. Però, en combinació amb els pronoms *-me* ('m') i *-mos* ('ns'), pot reduir-se a *dó*: ***dó-me*** o ***dóna-me*** ('dóna'm') *allò*, ***dó-mos*** o ***dóna-mos*** ('dóna'ns') *vi*.

La persona 5 dels verbs acabats en *-au*: *anau* ('aneu'), *cantau* ('canteu'), *jugau* ('jagueu'), *posau* ('poseu'), *tornau* ('torneu'), com en els parlars balearics.

La persona 5 de tots els verbs en combinació amb el pronom *-vos* se sol pronunciar sense fer sentir la *u*, que, nogensmenys, s'ha d'escriure sempre: *deixau-vos* ('deixeu-vos', i no **deixà-vos*), *feu-vos* (i no **fe-vos*), *traieu-vos* (i no **traié-vos*), *decidiu-vos* (i no **decidí-vos*).

3.17.11. L'INFINITIU

Uns quants verbs de la conjugació II han passat a la III: *abatir* ('abatre'), *batir* ('batre'), *admitir* ('admetre'), *distrair* ('distreure'), *combatir* ('combatre'), *concluir* ('concloure'), *confundir* ('confondre'), *corrir* ('córrer'), *corrompir* ('corrompre'), *creixir* ('créixer'), *(em)promitir* ('prometre'), *estrenyir* ('estrènyer'), *fotir* ('fotre'), *fundir* ('fondre'), *interrompir* ('interrompre'), *permetir* ('permetre'), *rompir* ('rompre'), *temir* ('témer'), *transmitir* ('transmetre'), *tundir* ('tondre'), *vencir* ('vèncer').

Els verbs *escriure* i *viure* tenen també una conjugació paral·lela: *escriure* i *vivir*. Es fan servir totes dues formes sense gaires diferències pràctiques, tret del fet que els infinitius acabats en *-ir* permeten l'ús enclític dels pronoms febles *-lo*, *-la*, *-los*, *-les*, *-li*, *-lis-hi* o *-lis* ('los' i 'ls'), *-hi* (veg. l'apartat 3.14.3): *escriure-lo* ('escriure'l' i 'escriure-ho'), *vivir-lo* ('viure'l' i 'viure-ho'), *escriure-la* ('escriure-la'), *vivir-la* ('viure-la'), *escriure-los* ('escriure'ls', acusatiu), *vivir-los* ('viure'ls'), *escriure-les* ('escriure-les'), *vivir-les* ('viure-les'), *escriure-li* ('escriure-li'), *escriure-lis-hi* o *escriure-lis* ('escriure'ls', datiu), *escriure-hi* ('escriure-hi'), *vivir-hi* ('viure-hi').

3.17.12. EL PARTICIPI

Alguns participis tenen dues formes: *empromès* i *empromitit* (o *promitit*) ('promès'), *fus* i *fundit* ('fos'), *mort* i *matat* (exclusivament en les formes compostes «auxiliar + participi»), *nat* i *naixut* (molt rar).

Cal notar els participis clàssics *complit* ('complert'), *omplit* ('omplert'), *ris* ('rigut'), així com les formes irregulars pròpies de la conjugació algueresa: *coneixut* ('conegut'), *mereixut* ('merescut'), *pareixut* ('paregut'), *molgut* ('mòlt'), *retès* ('retingut', per analogia amb *pretès*).

Els verbs *tendre* ('tenir') i *venir* mantenen el radical amb *e*: *tengut* ('tingut') i *vengut* ('vingut').

3.17.13. EL GERUNDI

Tots els verbs acabats en *-ure* formen el gerundi en *-ient* (tret de *escrivint* i *vivint*): *beient* ('bevent'), *caient*, *coient* ('coent'), *creient*, *deient* ('devent'), *desplaient* ('desplaent'), *dient*, *moient* ('movent'), *ploient* ('plovent'), *rient*, *seient*, *traient*, *veient*.

El gerundi de *prendre* és l'arcaisme *prenint* ('prenent'). En els seus compostos, però, reapareix la *e*: *comprenent*.

3.17.14. ELS VERBS ACABATS EN *-ar* I *-ir* AMB ALTERNANÇA VOCÀLICA EN EL RADICAL

Semblantment al que passa en verbs com *acollir*, *cosir*, *escopir* i *tossir*, l'alguerès té alguns verbs que canvien la vocal del radical també quan és tònica i que, per tant, han esdevingut irregulars. La taula 10 en recull una mostra representativa.

TAULA 10
Exemples de formes verbals acabades en *-ar* i *-ir* amb alternança vocàlica en el radical

Verb	Exemples de formes amb alternança vocàlica en el radical	Exemples de formes sense alternança vocàlica en el radical
<i>besar</i>	<i>bas</i> ('beso'), <i>bases</i> ('beses'), <i>basa</i> ('besa'), <i>basen</i> ('besen')	<i>besem</i> , <i>besau</i> ('beseu')
<i>botar</i> (<i>'vomitar'</i> i <i>'vessar'</i>)	<i>but</i> ('vomito' i 'vesso'), <i>butes</i> ('vomites' i 'vesses'), <i>buta</i> ('vomita' i 'vessa'), <i>buten</i> ('vomiten' i 'vessen')	<i>botem</i> ('vomitem' i 'vessem'), <i>botau</i> ('vomiteu' i 'vesseu')
<i>cabussar</i>	<i>cabós</i> ('cabusso'), <i>cabosses</i> ('cabusses'), <i>cabossa</i> ('cabussa'), <i>cabossen</i> ('cabussen')	<i>cabussem</i> , <i>cabussau</i> ('cabusseau')
<i>emprar</i>	<i>ampr</i> ('empro'), <i>ampres</i> ('empres'), <i>ampra</i> ('empra'), <i>ampren</i> ('empren')	<i>emprava</i>
<i>engreixar</i>	<i>engraix</i> ('engreixo'), <i>engraixes</i> ('engreixes')	<i>engreixat</i>
<i>engolir</i>	<i>engul</i> ('engoleixo'), <i>engulis</i> ('engoleixes' i 'engoleixis')	<i>engolirà</i>
<i>estotjar</i>	<i>estuig</i> ('estotjo'), <i>estutja</i> ('estotja')	<i>estotjarem</i>
<i>foradar</i>	<i>fored</i> ('forado'), <i>foredi</i> ('foradi')	<i>foradat</i>
<i>fotir</i> ('fotre')	<i>fut</i> ('foto'), <i>futis</i> ('fots')	<i>fotiu</i> ('foteu')
<i>ofrir</i> (<i>'oferir'</i>)	<i>ufr</i> ('ofereixo'), <i>ufris</i> ('ofereixes' i 'ofereixis')	<i>ofreix</i> ('ofereixo'), <i>ofreixes</i> ('ofereixes'), <i>ofrireu</i> ('oferireu')

TAULA 10 (Continuació)
 Exemples de formes verbals acabades en -ar i -ir amb alternança vocàlica
 en el radical

<i>Verb</i>	<i>Exemples de formes amb alternança vocàlica en el radical</i>	<i>Exemples de formes sense alternança vocàlica en el radical</i>
<i>omplir</i>	<i>umpl</i> ('omplo'), <i>umplis</i> ('omples' i 'omplis')	<i>ompliran</i>
<i>preguntar</i>	<i>pregont</i> ('pregunto'), <i>pregonti</i> ('pregunti')	<i>preguntaràs</i>
<i>rompir</i> ('rompre')	<i>rump</i> ('rompo'), <i>rumpis</i> ('romps' i 'rompis')	<i>rompit</i> ('romput')
<i>sofrir</i>	<i>sufr</i> ('sofreixo'), <i>sufri</i> ('sofreixes' i 'sofreixis')	<i>sofriré</i>
<i>xerrar</i>	<i>xarr</i> ('xerro'), <i>xarres</i> ('xerres')	<i>xerrem</i>

3.17.15. ELS VERBS ACABATS EN -ir PURS

Molts verbs acabats en -ir no admeten l'increment en -eix i, per tant, es flexionen com els purs. És el cas dels verbs reproduïts en la taula 11.

TAULA 11
 Exemples de formes verbals acabades en -ir amb flexió pura

<i>Verb</i>	<i>Flexió pura</i>
<i>consistir</i>	<i>consist</i> ('consisteixo'), <i>consistis</i> ('consisteixes' i 'consisteixis')
<i>consumir</i>	<i>consum</i> ('consumeixo' o 'consumo'), <i>consumis</i> ('consumeixes' o 'consums' i 'consumeixis' o 'consumis')
<i>decidir</i>	<i>decid</i> ('decideixo'), <i>decidis</i> ('decideixes' i 'decideixis')
<i>despedir</i> ('acomiar')	<i>despid</i> ('acomio'), <i>despidis</i> ('acomies' i 'acomiadis')
<i>digerir</i>	<i>digir</i> ('digereixo'), <i>digiris</i> ('digereixes' i 'digereixis')
<i>dirigir</i>	<i>dirig</i> ('dirigeixo'), <i>dirigis</i> ('dirigeixes' i 'dirigeixis')
<i>existir</i>	<i>exist</i> ('existeixo'), <i>existi</i> ('existeix' i 'existeixi')
<i>finir</i>	<i>fin</i> ('fineixo'), <i>finis</i> ('fineixes' i 'fineixis')
<i>fregir</i>	<i>frig</i> ('freigeixo'), <i>frigi</i> ('freigeix' i 'freigeixi')

TAULA 11 (Continuació)
Exemples de formes verbals acabades en -ir amb flexió pura

Verb	Flexió pura
<i>llegir</i>	<i>llig</i> ('llegeixo'), <i>lligis</i> ('llegeixes' i 'llegeixis')
<i>protegir</i>	<i>protig</i> ('protegeixo'), <i>protigis</i> ('protegeixes' i 'protegeixis')
<i>reflectir</i> (també en el sentit de 'reflexionar')	<i>reflect</i> ('reflecteixo'), <i>reflectis</i> ('reflecteixes' i 'reflecteixis')
<i>seguir</i>	<i>sig</i> ('segueixo'), <i>siguis</i> ('segueixes' i 'segueixis')
<i>sofrir</i>	<i>sufr</i> ('sofreixo'), <i>sufri</i> ('sofreixes' i 'sofreixis')
<i>teixir</i>	<i>tix</i> ('teixixo'), <i>tixis</i> ('teixeixes' i 'teixeixis')
<i>vestir</i>	<i>vist</i> ('vesteixo'), <i>vistis</i> ('vesteixes' i 'vesteixis')

A diferència dels precedents, el verb *sentir* (que en alguerès és només pronominal i no té mai el sentit d' 'oir', sinó el de 'tenir sensacions físiques o morals': *Me senteix bé*; *Se sentissin espiats*) no és pur, sinó incoatiu: *senteix* ('sento'), *senteixes* ('sents'), etc.

Els verbs *ofrir* ('oferir') i *parir* poden ésser purs o incoatius: *ufr* o *ofreix* ('ofereixo'), *ufris* ('ofereixes' i 'ofereixis') o *ofreixes* ('ofereixes'); *pari* o *pareix* ('pareixo'), *paris* ('pareixes' i 'pareixis') o *pareixes*.

3.17.16. ELS VERBS AMB INCREMENT -eig, -eg- i -ej-

L'alguerès oral coneix uns quants verbs de la conjugació I que afegeixen un increment, d'origen sasserès, en -eig / -eg- / -ej- entre el radical i la desinència en uns comptats casos de la flexió verbal. Aquest fenomen afecta verbs com ara *animar*, *arruiar* ('malgastar'), *atuar* ('cuidar', 'atendre'), *augurar*, *considerar*, *criticar*, *darriar* ('retrocedir'), *educar*, *eliminar*, *esperdeciar* ('malgastar', 'perdre'), *estroniar* ('esternudar'), *esvariar* ('desvariar'), *fusilar* ('afusellar'), *limitar*, *nadar*, *ocupar*, *participar*, *preocupar*, *pronunciar*, *restaurar*, *senyalar*, *telefonar*, *variar*, els quals presenten l'increment en les següents persones: -eig (persona 1), -eg(es) (persona 2), -ej(a) (persona 3) i -eg(en) (persona 6) al present d'indicatiu; -eg(i) (persona 1), -eg(is) (persona 2), -eg(i) (persona 3) i -eg(in) (persona 6) al present de subjuntiu, i -ej(a) (persona 2) i -eg(i) (persona 3) a l'imperatiu, mentre que totes les altres formes de la flexió resulten regulars. Es tracta, però, d'una extensió que no és acceptable en un model culte: *consider* ('considero', i no **considerieig*), *pronuncies* (i no **pronuncieges*), *critica* (i no **critiqueja*), *eliminen* (i no **eliminegen*), *restauri* (i no

**restauregi*), *participis* (í no **participes*), *preocupin* (í no **preocupin*), *ocupa* (í no **ocupeja*), *animi* (í no **animegi*).

3.17.17. LA PERÍFRASI D'OBLIGACIÓ

La formació de la perífrasi d'obligació en alguerès es fa de la manera següent: «*tendre* ('tenir') + *de* + infinitiu»: *tenc* ('he' o 'haig') *d'anar*, *se té* ('s'ha') *de canviar*, *tengueríem* o *tengueríem* ('hauríem') *de decidir*.

Igualment, són emprades aquestes altres construccions:

a) «*és*» *menester de* + infinitiu»: *menester anar* / *és menester d'anar* / *és menester anar*;

b) «*és*» *menester que* + subjuntiu»: *menester que mengis* / *és menester que mengis*.

4. LÈXIC

Les contingències històriques i l'isolament geogràfic han imprès una fessomia molt singular a l'alguerès respecte dels altres dialectes, de manera que han entrat en el seu sistema lexical un bon nombre de sardismes, castellanismes i italianismes que són d'ús habitual entre els algueresos i que, amb caràcter selectiu, transcrivim a continuació, juntament amb alguns arcaïsmes, per tal que els algueresos en coneguin l'ortografia (**mella* → *ametla*, **agualdar* → *aguardar*) i, sobretot, els equivalents en la llengua estàndard, i així s'hi vagin familiaritzant.³

<i>abijar</i> v. pron. 'adonar-se'	<i>alluïnar</i> 'enlluernar'
<i>abisumeu</i> 'em sembla'	<i>almanco</i> 'almenys'
<i>abotonar</i> 'botonar'	<i>amarar</i> 'regar'
<i>abraç</i> 'abraçada'	<i>ametla</i> 'ametlla'
<i>adiós</i> 'adéu'	<i>amuntonar</i> 'amuntegar'
<i>afet</i> 'afer'	<i>anca</i> 'cama'
<i>afinestrar</i> 'estar o eixir a la finestra'	<i>andàtel</i> 'dàtil'
<i>aguardar</i> 'esperar'	<i>àndel</i> 'aglà'
<i>agueiar</i> v. pron. 'enfadar-se'	<i>anis</i> 'anís'
<i>agueiu</i> 'ràbia'	<i>aniütxo</i> 'cavallet'
<i>aiguasantera</i> 'pica d'aigua beneïda de les esglésies'	<i>ansis</i> 'ans al contrari'
<i>aió!</i> 'apa!', 'vinga!'	<i>apatxigar</i> 'enganxar'
<i>alegr</i> -a [pl. <i>alegrs</i> -es] 'alegre'	<i>aprivinir</i> 'preparar'
<i>allargar</i> 'allunyar'	<i>aquidrar</i> 'cridar'
	<i>aquipir</i> 'atendre', 'estar enfeinat'

3. Una mostra més àmplia de lèxic alguerès es podrà consultar en el document que prepara la Secció Filològica sobre el lèxic dins la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana*.

- arboix* 'arboç'
arena 'sorra'
arraïolar v. pron. 'enfadar-se'
arremunir 'endreçar'
arrés 'res'
assai 'molt'
assuconar 'espantar'
assustar 'espantar'
assusto 'espant'
atracos 'cines'
atuar 'atendre', 'cuidar'
autista 'xofer'
avant-d'ahir 'abans-d'ahir'
averiguar 'esbrinar'
- babai* fam. 'oncle'
babo fam. 'pare', 'papà'
baldúfol 'baldufa'
balija 'maleta'
bando 'ban'
banya 'salsa (generalment de tomàquets, per a condimentar la pasta)'
baolar 'lladrar'
barandilla 'barana'
barba 'barbeta', 'part de la cara'
barra 'galta'
barrino 'rosec', 'idea insistent'
bas 'petó'
bastonaga 'pastanaga'
batiar 'batejar', 'bateig'
beades! 'sort!'
berracoc 'albercoc'
besaio -a 'besavi -àvia'
biada 'civada'
bísol 'pèsol'
bisteca 'bistec'
bo
bones dies! 'bon dia!'
bones tardes! 'bona tarda!'
bodinar 'plovisquejar'
bogamari 'eriçó de mar'
bonu
a bonu! 'tant de bo!'
botar 'vomitar', 'vessar'
bòtul 'pot'
- brager* 'braser'
braja 'brasa'
brujar 'cremar'
budroni 'carroll', 'carràs de raïm'
bulxo 'pols', 'puny'
burríco 'ase'
- calça* 'mitja'
calceta 'mitjó'
calçó 'pantaló'
calentura 'febre'
càlig 'calze'
calmeria 'calma de vent'
camarer 'cambrer'
camba 'cama'
campanil 'campanar'
campanyol -a 'camperol -a'
campasant 'cementiri'
canterjo 'pòmul'
carijo
a carijo 'amb dificultat'
carinyar 'acariciar'
carinyo 'carícia'
carinyós -osa 'afectuos -osa'
carrar 'transportar'
casadina 'mena de petit tortell de formatge o mató, amb panses'
cascar 'badallar'
casco 'badall'
cego -a 'cec cega'
collana 'collaret'
còmod -a [pl. *còmods -es*] 'còmode -a'
comparir 'aparèixer'
compte
tén-te a compte! / *teniu-vos a compte!*
'adéu!, 'que vagi bé!
consegüent 'conseqüent', 'lògic'
constringir 'constrènyer'
cop
de cop 'd'improvís'
correspondent 'corresponent'
corrida 'correguda'
a corrida feta 'imediatament'
corrínts adv. 'corrents'
costum de bany 'banyador'

- cótzar* ‘colze’
cuidado ‘pressa’
custoir ‘custodiar’
cutxari ‘cullereta’
cutxaró ‘cullerot’
cutxo ‘gos’
- dabaix* ‘baixos’
dellibrar ‘alliberar’
demana ‘pregunta’; ‘demanda’; ‘sollicitud’
denou ‘dinou’
desbarcar ‘desembarcar’
desbolicar ‘desembolicar’
desbrollar ‘desembrollar’
desbuidar ‘buidar completament’
descòmod -a [pl. *descòmòds -es*] ‘incòmò-
 de -a’
descomparir ‘desaparèixer’
descotxar ‘desenganxar’
desfensar ‘defensar’
desganxar ‘desenganxar’
despagar ‘apagar’
despedir ‘acomiar’
desset ‘disset’
diada ‘durada d’un dia’, ‘dia’ (*Qui diada
 de fred, que fa avui!*)
disenyar ‘dibuixar’
disiny ‘dibuix’
dispondre ‘disposar’
distrair ‘distreure’
ditxo ‘dita’
diure ‘dir’
donques ‘doncs’
duenyo -a ‘amo’, ‘propietari -ària’
- eba* ‘egua’
eïna ‘eina’
eixal ‘xal’
eixugamà ‘tovallola’
embistir ‘topar (generalment amb carro,
 bicicleta o cotxe)’
embola-embola
anar embola-embola ‘caminar amb di-
 ficultat empenyent les mans enda-
 vant’
- embolar* ‘empènyer’
emburrossar ‘embussar’
embutjar ‘embrutar’
empleo ‘professió’, ‘treball’
empromitir ‘prometre’
encerrar ‘tancar bé’
encerro ‘lloc tancat’
encotxar ‘enganxar’
endiriç m. ‘adreça’
enfadar ‘amoinar’
enfado ‘enuig’
enginquetar ‘pavimentar un carrer amb
 còdols’
engiro
d’engiro ‘del voltant’
enguiriar ‘circumdar’, ‘envoltar’
engulloni -ona ‘golafre’
enlluminar ‘il·luminar’
ensalada ‘amanida’
entendre ‘sentir’
enterro ‘funeral’
entopar ‘trobar algú pel carrer’, ‘encon-
 trar’
enverenar ‘enverinar’
escandolós -osa ‘escandalós -osa’
escavanada ‘bufetada’
escoll ‘escull’
escomenç ‘començament’
escomençar ‘començar’
escopina ‘saliva’
escotx ‘cinta per enganxar’
escrivir ‘escriure’
escudir ‘pegar’
escup ‘escopinada’
escur -a
l’escur -a! ‘pobre -a!’
esi-esi ‘sense ser considerat’, ‘sense aten-
 ció’
espaguets ‘espaguetis’
espantar ‘meravellar’
espanto ‘meravella’
esparar ‘disparar’
esparo ‘tret’
espatla ‘espatlla’
espatlera ‘espatllera’

espori 'casament'
esqueda 'fitxa'
esquitir 'rescabalar'; 'descomptar'
estajó 'estació'
estentines 'entranyes'
estergera 'prestatgeria'
esterjo 'atuells de cuina'
estisora 'tisora'
estisores 'tisores'
estrac -a 'cansat -ada'
estracar 'cansar'
estriginar 'arrossegar', 'fregar'
estroniada 'esternut'
estroniar 'esternudar'
estropiar 'estropellar'
estuig 'estoig'
esvilupar 'desenvolupar'
expesa 'despesa'
expondre 'exposar'
extraordenari -ària 'extraordinari -ària'

fadrí -ina 'solter -a'; 'adolescent'
fedal 'qui té la mateixa edat'
feesa 'lletgesa'
feno 'fenc'
feo -a 'lleig lletja'
fermar 'parar', 'aturar'
figa d'Índia 'figa de moro'
fiquir 'ficar'
floca 'neu'
flocar 'nevar'
fundamental 'fonamental'
forister 'foraster'
forment 'blat'
forment d'Índia 'blat de moro'
formígola 'formiga'
forqueta 'forquilla'
forrellat 'forat del pany'
forsis 'potser'
fortuna 'sort'
franc 'lira'
fredolenc -a 'fredolic -a'
furrogar 'furgar'
fusil 'fusell'
fusilar 'afusellar'

fútbol 'futbol'; 'pilota per a jugar a futbol'

gambera 'camall'
garibaldeu 'galifardeu'
gata femella 'gata'
gata mascle 'gat'
gatolí -ina 'gatet -a'
ginqueta 'còdol'
gírbola 'gírgola'
gitar 'llençar', 'tirar a la paperera'
goba 'gepa'
gobo -a 'geperut -uda'
gonella 'faldilla'
gosar 'gaudir'
granet -a 'grandet -a'
griella 'graella'
guai 'problema'
guarnisa 'cornisa', 'marc'
guitarra 'guitarra'

hivern 'hivern'

iglésia 'església'
imagin 'imatge'
impondre 'imposar'

jòcula 'petxina', 'cloïssa'
jornada 'durada d'un dia', 'dia'
judia 'mongeta'
junivert 'julivert'

lapis 'llapis'
lau 'costat'
lego 'aviat', 'després'
lei 'lleï'
lentori 'rosada'
linguir 'llepar'
llamenta 'lament'
llamentar 'lamentar'
llantenya 'llanterna'
llantió 'fanal del carrer'
llarg -a 'ampli àmplia'
llastimar 'manifestar pena, compassió'
llenyà 'fusta'

- llibre -a* 'lliure'
llició 'llicó'
llimàntol 'llamàntol'
llimbrígol 'llombrígol', 'melic'
llimó 'llimona'
llimòsina 'almoina'
llong -a 'llarg -a'
llumera 'llum'
llumí 'misto'
lluny
 a lluny 'lluny'
- mà*
 a mà a mà 'a mesura que'
maco -a 'boig boja'
maioreto 'ninot', 'marioneta'
maití 'matí'
maití adv. 'de matí'
maitinada 'durada d'un matí', 'matí'
mal 'malament'
malanat -ada 'desgraciat -ada'
malany 'malaltia forta i perillosa'
malasortat -ada 'dissortat -ada', 'desgraciat -ada'
malla 'samarreta'
malleta 'samarreta'
mamai fam. 'tia'
manco
 manco mal 'sort que'
 ni manco 'ni', 'ni tampoc'
 (veg. també *almanco*)
mandarí 'mandarina'
mandolí 'mandolina'
mandró -ona 'mandrós -osa'
mandronia 'peresa'
màquina 'cotxe'
maquini 'bogeria', 'dèria'
mar f. 'mar agitada'
marina 'mar'
mariposa 'papallona'
mastullar 'mastegar', 'ruminar'
matalaf 'matalàs'
mataresia 'entremaliadura'
matareso -a 'entremaliat -ada'
matzem 'magatzem'
- mentovar* 'esmentar', 'mencionar'
mentres 'mentre'
menuts 'monedes'
mesa 'taula'
mestre de llenya 'fuster'
mestre de paleta 'paleta'
metro 'metre'
mi-lo!, mi-la!, mi-los!, mi-les! 'heus ací',
 'aquí està/estan'
molendo 'ase'
moneda 'diners'
monesillo 'sagrístà'
morro 'llavi'
mos 'mossegada'
mos pron. 'ens'
mostatxo 'bigoti'
motlo 'motlle'
muntó 'munt', 'munió'
- nàdiga* 'natja'
nai-nai
 anar nai-nai 'fer tentines'
naril m. 'nariu'
nella 'boira de mar'
neu 'calamarsa'; 'piga'
nitada 'durada d'una nit', 'nit'
nu 'nus'
- obscur -a* 'fosc -a'
obscurigar 'enfosquir'
olvidar 'oblidar'
onda 'ona'
opondre 'oposar'
orde m. 'ordre', 'orde'
ordenari -ària 'ordinari -ària'
orfen òrfena 'orfe òrfena'
ors
 ors a 'cap a', 'vers a'
- pabassí* 'petit dolç sard amb pinyons i
 panses'
paraplujia 'paraigua'
parastatge 'prestatgeria'
pardal 'tota mena d'ocell'
parèixer m. 'parer'

pebre morisco 'bitxo'
perhom 'per persona'
permitir 'permetre'
pessic d'estendre 'agulla d'estendre'
peu pla 'planta baixa d'una casa'
peüta 'petjada'
piviristes 'pestanyes'
plaiier 'plaer'
 per plaiier 'per favor', 'si us plau'
ploma d'escriure 'bolígraf'
poal 'galleda'
 poal de la ronya 'paperera'
poguer v. 'poder'
polisia 'netedat'
polp 'pop'
polpot 'panxell de la cama'
poma de terra 'patata'
pomata 'tomàquet', 'tomata'
porreta 'propina'
portó 'portalada'
posento f. 'cambra', 'habitació'
posto 'lloc', 'plaça'
pregadoria 'pregària'
pregonta 'pregunta'
prest
 més prest 'més aviat'
primer adv. 'abans'
 primer de loc. prep. 'abans de'
 primer que loc. conj. 'abans que'
promitir 'prometre'
prompt -a [pl. *prompts -es*] 'prompte -a',
 'preparat -ada'
pròpio adv. 'justament'
propondre 'proposar'

quadro 'quadre'
quarto 'cambra'
qui
 qui cosa interr. inv. 'què'
quilò 'quilo'

raguina 'arrel'
raio! 'llamp!'
rasor 'ganivet'
rató 'rata'

recivir 'rebre'
reganal 'rec', 'petit canal que corre al mig
 del carrer'
regitar 'vomitar'
relotge 'rellotge'
relotger 'rellotger'
reseixir 'reixir'
restoll 'rostoll'
retxa 'reixa', 'reixat'
ritmo 'ritme'
rocó 'racó'
rodo 'ròdol'
ronya 'sarna', 'escombraria'

salut 'salutació'
salvo -a 'salvat -ada'
salvo 'tret de'
sàrag 'sarg'
serenada 'serenata'
sèrio -a 'seriós -osa'
servici 'servei'
sogronjo -a 'consogre -a'
sol adv. 'sols'
sombra 'ombra'; 'fantasma'
sombrat 'poruc'
sombbrero 'barret'
sor 'suor'
sovent 'sovint'
sucarera 'sucrera'
súcura f. 'sucre'
suerar 'suar'
sumar 'alçar', 'sollevar', 'pujar'
supondre 'suposar'

també
 també que + subjuntiu 'encara que'
 (amb valor concessiu)
 també si + indicatiu i subjuntiu 'enca-
 ra que' (amb valor concessiu)
tancadura 'pany'
tant
 tantes belles coses! 'que vagi bé!'
tardada 'durada d'una tarda', 'tarda'
tartaboca 'tovalló'
tassa 'got'

- tel* 'drap'
tel de bany 'tovallola'
tel de marina 'tovallola'
tendre
 i els seus derivats: *contendre*, *mantendre*, *obtendre*, *sostendre*, etc. 'tenir' 'contenir', 'mantenir', 'obtenir', 'sostenir', etc.
tentar 'cuidar', 'estar a l'aguait'
terror 'terreny'
tetxo -a 'eixerit -ida', 'tibat -ada'
tiquirriar 'xisclar'
tiquírriu 'xiscle'
tiringoni 'llambric'
topo -a 'coix -a'
torcaboca 'tovalló'
torcar 'netejar'
torna adv. 'novament'
tot
tot en una 'improvisament', 'tot d'una'
tot un cop 'improvisament', 'tot d'una'
tovallol 'tovalló'
triribic 'llagosta de camp'
txau! 'hola!', 'adéu!'
- ufàbrica* 'alfabrega'
unflar 'inflar'
- vasia* 'gibrell'
veí 'veinat'
venir en alguns casos, 'esdevenir', 'tornar-se' (*És vengut vell, gran, ric, petit*, etc.)
ventre 'panxa'
veré 'verí'
- verginya* 'albergínia'
veri-veri
anar veri-veri 'anar xano-xano', 'anar despistat'
verossímil 'versemblant'
veure
a mos veure! 'a reveure!'
- viüd -a* 'vidu vídua'
vivir 'viure'
volguer 'voler'
volta 'vegada'
- xacar* 'ficar'
xafareig 'safareig'
xapa 'aixada'
xapar 'cavar'
xapí -ina 'incapaç', 'maldestre -a'
xato
de xato 'obliquament'
xeminera 'xemeneia'
xerpa 'bufanda'
xícara 'xicra'
xicolate m. 'xocolata'
ximiga 'lleganya'
xistar 'posar un sobrenom'
xisto 'sobrenom', 'malnom'
xiu xia 'oncle tia'
xobo 'llaç'
xompull 'desori'
xompullar 'mesclar desordenadament'
xu xa en certs contextos socials, 'en na', 'senyor senyora'
xumbar 'topar', 'entrebancar-se'
xumbusoni 'bony'
xutxar 'xuclar'

